

**Et Bidrag til historisk Belysning af
Tanken om Slesvigs Deling som Løsning
af den dansk-slesvigholstenske Strid.**

Af

J. N. Madvig.

Det af mig i October 1850 som daværende Minister for Kirke- og Undervisningsvæsenet indgivne Andragende til Statsraadet, som jeg herved lader aftrykke, har forhen været offentlig omtalt af mig selv i mit 1864 udgivne Skrift «Den nationale Politik og det danske Monarki» (S. 62) og derefter af H. N. Clausen i hans «Optegnelser om mit Levned og min Tids Historie» (S. 380). Allerede for næsten ti Aar siden, da jeg ved ikke at modtage Gjenvalg til Landstinget afsluttede min aktive Deltagelse i det politiske Liv, tænkte jeg paa at udgive dette Aktstykke helt; det forekom mig, at jeg derved baade udøvede en Retfærdighed mod mig selv ved at fremlægge et Bevis for, at jeg med alsidig og streng Overvejelse baade af samtlige Klogskabs- og Billighedshensyn havde søgt at danne mig en klar Overbevisning om den bedste Løsning af den skæbnesvangre Kamp om det danske Riges Udstrækning og Ordning og stræbt i rette Øjeblik at gøre denne Overbevisning gjældende, og at jeg tillige ydede et

Bidrag til fremtidig upartisk og sand, men tillige skaansom Bedømmelse af, hvad der i denne store, for os saa ulykkelig endte Sag er handlet, forsemt og fejlet. Jeg opgav eller opsatte i det Ringeste Udførelsen af min Tanke af Ulyst til uden praktisk Nytte at fremkalde ny Strid om en saa sørgelig Gjenstand. Da Tanken atter vakt ved Clausens Yttringer, der hverken stillede mit Andragendes Foranledning og Fremkomst eller dets Indhold og Retning i et ganske rigtigt Lys, tilbagerængtes den ikke blot af den samme almindelige Ulyst, men tillige særlig af Utilbøjelighed til ligesom at rejse en Klage mod den højt agtede og kjære Afdøde. Hvad der bevæger mig til just nu at gjenoptage og udføre det tidligere Forsæt, er, som man let vil formode, de Yttringer og Forhandlinger, der dels gik forud for, dels fremkom i det almindelige Møde af akademiske Borgere Tirsdag den 8de Maj dette Aar, hvortil nogle senere Artikler i Pressen have sluttet sig. I de Ord, jeg selv udtalte i hint Møde, gik jeg især ud paa at fremhæve det Ubillige og Usande i de Domme, der dels gav enkelte Mænd, Tilhængerne af en særlig politisk Retning, den saakaldte nationalliberale, Skylden for, at Tanken om Slesvigs Deling ikke var gennemført eller forsøgt gennemført, dels intet Hensyn tog til de Vanskeligheder, der i sin Tid havde stillet sig i Vejen for Tankens Gjennemførelse; det kunde derfor næsten se ud, som om jeg med Opgivelse af mit tidligere Standpunkt nu tillagde selve Delingstanken ringere Berettigelse og mindre beklagede, at den ikke i sin Tid havde kunnet bane sig Vej, eller som om jeg i ethvert Tilfælde betragtede de Hindringer, der stillede sig i Vejen for den paa den Tid, da der skulde handles, som saa store og uovervindelige, at det var temmelig undskyldeligt, at intet

Forsøg var blevet gjort; ja, fejler jeg ikke, ere vel mine Ord endog forsøgte tagne til Indtægt for en saadan Anskuelse. Dette kan jeg nu ingenlunde godkjende; naar den hadefulde og uretfærdige Fordeling af Skylden opgives, og det erkjendes, at alle Partier have deres Lod deri, det formartslige helstatlige, der ikke begreb Umuligheden af at fastholde den overleverede uklare og løse Aggregat-tilstand ligeoverfor de nye Krav og Forhold, det rent demokratiske, der ikke vilde underordne sig og Folkelidskaben under noget højere politisk Hensyn, og det national-liberale, som ikke havde den Forening af Fordomsfrihed og Mod og Kraft, der behøvedes til at tage alvorlig fat paa Opgaven, som dog i det Mindste fremtraadte for enkelte af dets Mænd (— jeg selv hørte ikke til det sluttede Parti eller dets Førere —), naar saaledes Spørgsmaalet befries fra uvedkommende Bihensyn, formaar jeg ikke at skille mig fra dem, der betegne det som en saare beklagelsesværdig Mangel og Forsømmelse fra den danske Statskunsts Side, at der ikke fra 1848 til 1864 gjordes noget alvorligt og grundigt Forsøg paa gennem eget Initiativ eller Griben af fremmede Forslag at løse den dansk-tyske Strid ved en Deling af Slesvig; ifølge de menneskelige Tings Vilkaar kan Ingen nu sige, om den fulde Ulykke, som nu er overgaaet os, derved vilde være afvendt; men der er den største Sandsynlighed for, at vort Lands og Folks Skæbne derved vilde have taget en ikke lidet bedre Vending. Til Forklaring af dette mit Standpunkt og Begrundelse af Adskilligt, som dermed staar i Forbindelse, finder jeg Anledning til at indlede Aftrykket af det ovennævnte Aktstykke med nogle korte Bemærkninger.

Naar Clausen og jeg sædvanlig, f. Ex. i Clausens Op-

tegnelser og i A. D. Jørgensens Fortællinger af Fædrelandets Historie samt i den Sidstes Foredrag i det ovenomtalte Møde af akademiske Borgere betegnes som de, der ufravigelig holdt paa, at man maatte sætte Slesvigs faste konstitutionelle Forbindelse med Kongeriget over Fastholdelsen af dets fulde territoriale Omfang, da er dette vel i denne Form af Udtrykket ganske rigtigt og sandt; men der ligger dog bagved, hvad maaske her første Gang ret bestemt offentlig udtales, og hvad der neppe vil undlade at tildrage mig Daddel og Uvilje fra visse Sider, en ikke ringe Forskjel i vor Opfatning. Clausen, der langt anderledes end jeg, navnlig ved sin hele Virksomhed før 1848, var forbunden med det særlig saakaldte national-liberale Parti, og som under en lang Polemik i nær Forbindelse med Flor og Kristian Paulsen ikke havde kunnet holde sig fri for en sær bitter Stemning mod det tyske Væsen i Slesvigholsteinismens Klædebon, mod Universitetet i Kiel og deslige, betragtede stedse Eidergrænsen som det, der i Forening med Slesvigs konstitutionelle Tilslutning til Kongeriget med yderste Anstrengelse maatte tilstræbes; kun nødtvungen gik han subsidiært ind paa en Afstaaelse eller Deling og vilde, at Forhandlingerne eventuelt, men først ved bydende Nødvendighed skulde føres over i dette Spor, medens han dog (som det ogsaa fremgaar af hans Optegnelser S. 354 og 381) klamrede sig fast til den Overbevisning, at tilstrækkelig dygtige Diplomater maatte kunne overtale de fremmede Stormagter om vor Ret til det Hele og bevæge dem til at understøtte os heri; jeg derimod ansaa ligefra Begyndelsen af og erkjendte efterhaanden stedse klarere en Afstaaelse af det sydlige Slesvig og dets Forbindelse med Holsten, medens det øvrige (i saa stor Udstrækning som retfærdigt og muligt)

sluttedes til Kongeriget, som den Løsning, der i og for sig burde søges, og til hvilken man, naar Øjeblikket var kommet, selv burde styre hen. Det er i denne Betydning, at jeg har sagt, at der i det første Folkething kun gaves tre Mænd, der ligefrem vedkjendte sig Tilbøjelighed til Slesvigs Deling, nemlig foruden mig Andræ (— jeg haaber, at han tilgiver mig, at jeg nævner ham her —) og H. E. Schack. Til denne Overbevisning førtes jeg først, ved Siden af Hensynet til den derved alene mulige Simpelhed i Ordningen af Monarkiets Forhold og den fremtidige Bestyrelse, ved den Betragtning, at en saadan Ordning var den eneste, der gav en sandsynlig Sikkerhed for Fremtiden, idet den fra det Slesvig, som blev ved Kongeriget, fjernede en stedsevarende Opposition af en mod Nabolandet Holsten og det tyske Udland Blikket og Tanken henvendende og dets Indblanding paakaldende Befolkning, derimellem det hele sydslesvigske Aristokrati og de mere dannede Klasser, og afvendte en ligesaa let forudseelig Tiltrækning og Tilbøjelighed sydfra til saadan Indblanding, samt i det Hele, uden at fremtræde ydmygende eller krænkende for det danske Folks Ære og Følelse, der meget mere i Sammenligning med den faktiske Tilstand før 1848 vandt en betydelig Tilfredsstillelse, dog forsaavidt havde en beroligende Karakter ogsaa for den anden Part, som den ikke gik den aldeles imod; men dernæst har jeg aldrig kunnet skjule for mig selv, at trods den ældre Historie og trods det statsretlige Forhold, der fornyedes eller begrundedes Aar 1720, havde den danske Regjering dog i Overbestyrelsen (ingenlunde blot fra 1834 af), i den lokale Forvaltning gennem forskriftsmæssig (ifølge det kielske Biennium) tyskdannede Embedsmænd, der naturligvis drog en Del af Befolkningen i samme Retning, og

ved de materielle Forholds Ordning, navnlig ved Pengevæsenet og Toldgrænsen, saaledes begunstiget den tyske Udvikling og Samkvemmet og Sammenslutningen med Holsten, at Befolkningen i den sydligste Del, der var udsprungen af tysk Rod eller ældgammel tysk Indvandring, ikke uden Grund følte sig overrasket og forurettet ved det Krav, at den for Fremtiden skulde adskilles fra Holsten og rykkes Kongeriget saameget nærmere, især under den Forudsætning, der naturligvis fastholdtes fra dansk Side, at Holsten vedblev at have samme Landsherre, en Følelse, der ikke lod sig tilfredsstille og berolige blot ved en skaansom og billig Behandling af det tyske Element i det rent provindsielle Liv. Selve den Pleje og Omhu, der maatte og burde ydes det saa længe og saa haardt fortrykte, men saa sejgt bevarede danske Liv og Sprog i Hertugdømmets større Del, vilde forøge og skærpe Rivningerne og Modsætningen i det offentlige Liv, naar Alt skulde holdes sammen. Der var her ikke Spørgsmaal om vilkaarlig at rette Stats- eller Provindsgrænsen efter en skarp theoretisk Betragtning af Nationaliteten som den sande Bærer af Statslivet, men om et baade billigt og forstandigt Hensyn til det særlige Forhold, hvorunder de to Nationaliteter, en større og mægtigere og en svagere, her stødte sammen; at fastholde et Stykke tysk Befolkning, der i Aarhundreder havde levet i uforstyrret Kontinuitet med det rent tyske Naboland og derigjennem med Tyskland i det Hele uden ret at erindres om den politiske Grændses Betydning, indenfor den mindre Stats Omraade, der nu skulde fremtræde skarpere, og indenfor den Landsdel, der nu skulde sættes i fastere og klarere Forhold til denne mindre Stat, var højst uklogt. Denne min Opfatning medførte imidlertid ingenlunde, at jeg maatte mis-

billige Martsministeriets Opstilling af Eidergrændsen som Danmarks Fordring ved Krigens Udbrud. Ligeoverfor Oprøret og de af dets Førere i Spidsen stillede og længe udbredte Sætninger om Holstens og Slesvigs uadskillelige Forbindelse og særegne Arvefølge, ligesom overfor det tyske Forbunds Indblanding var der foreløbig intet andet Standpunkt, der kunde indtages og fastholdes, end det rent folkeretlige og traktatmæssige, for hvilket Garanti-magternes Understøttelse maatte kræves. Vistnok blev Delingstanken i en vis Form, nemlig som Forslag om en mulig, paa Afstemning beroende Afstaaelse af en mindre Del af det nordlige Slesvig til Kongeriget, et Forslag, der allerede tidligere var antydet f. Ex. af Historikeren Waitz, optaget og udtalt i den provisoriske Regjerings Opraab af 31te Marts 1848 og tiltraadt i den forenede holstenske og slesvigske Stænderforsamling i April; men, vel at mærke, under den baade i sig selv højst betænkelige og for Kongen uantagelige Forudsætning af Hertugdømmernes særlige Arveret og eventuelle Adskillelse fra Danmark. Foruden at nu Krigen allerede da var i fuld Gang, vilde den danske Regjering ved især paa den Tid at lytte til Forslag, der gik ud fra en saadan Forudsætning om de slesvigholstenske statsretlige Paastandes Gyldighed ikke blot have tabt ethvert Fodfæste overfor de udenlandske Magter, men tillige være kommen i den skarpeste Mod-sætning til Stemningen baade hos Kongerigets og især Slesvigs tro Befolkning; den vilde ved frygtsom at vige tilbage for Kampen og lade sig nøje med det usikre Tilbud om en ringe Affindelse ogsaa være gaaet Glip af selve denne Del under Tryk af den tyske Indflydelse, den slesvigske Befolknings da endnu urokkede Hængen ved Hertugdømmets Helhed og de fremmede Magters Passi-

vitet eller endog Uvilje. Det maa i den sidste Henseende og med Hensyn til den hele diplomatiske Stilling ogsaa i den paafølgende Tid ikke overses, som det ofte sker, at medens England hurtig tilegnede sig og fastholdt Tanken om en Deling, dog under Forudsætning af Monarkiets Helhed, var denne Tanke ligefrem anstødelig for den Magt, der praktisk støttede os, i det Ringeste ved sit Tryk paa Preussen; Kejser Nicolaus afskyede Oprøret og interesserede sig for det danske Monarki i den Form, det havde faaet navnlig ogsaa ved Traktater med Rusland, men aldeles ikke for det danske Folk som saadant; i Petersborg hos det fra Gottorp stammende Kejserhus fastholdtes i Grunden stedse den slesvigholstenske Anskuelse, hvad Hertugdømmernes Sammenhæng og Stilling ligeoverfor Kongeriget angik, naar de kun blev i dynastisk Forbindelse med dette, og den krænkede Regent fik Satisfaktion¹⁾.

Den demokratiske og konstitutionelle Retning i den københavnske Regjering stod i Kejserens Øjne ikke over-

¹⁾ En af de første Ting, der ved Holstens saakaldte Pacifikation i 1851 fra Petersborg bragtes i Erindring, var Opretholdelsen af Bestemmelsen om Bienniet i Kiel som Betingelse for Ansættelse i Slesvig som i Holsten. Som en ejendommelig Modsætning hertil og som en Prøve paa den ensidige Opfatning, hvortil Clausens Bitterhed forbigaaende kunde henrive ham, anfører jeg, at han engang i Statsraadet, da Kongens Overtagelse af Regjeringen i Holsten var paa Bane, yttrede, at imellem Kongens første Regjeringshandling vel maatte være Ophævelsen af Universitetet i Kiel. Naturligvis veg denne Tanke snart for Henvisningen til det Uretfærdige i at berøve Undersaatterne deres gamle Højskole, til det Ukloge i at tvinge alle studerende Holstenere til at tilbringe deres hele akademiske Tid ved andre tyske Universiteter, for ikke at tale om de fremmede Regjeringers Indsigelser og allermest den russiske Regjeringes let forudseelige Forbittrelse over Tilintetgjørelsen af det af de gottorpske Hertuger stiftede og plejede Universitet.

maade højt over Oprørerne i Holsten. At Martsministeriet eller dets Flertal efter Afslutningen af Malmøerstilstanden forgjæves søgte at opnaa Kongens Samtykke til ligefrem at opstille en Afstaaelse af en Del af Slesvig som subsidiært Grundlag for Fredsunderhandlingerne, er ligesaa bekjendt, som at der i den Anledning opstod en stærk Agitation og stærke Meningsyttringer imod enhver Delingstanke, om hvilken Agitation det kan være tilstrækkeligt her at henvise til Dr. C. Plougs Artikel i Dagbladet for dette Aar Nr. 112. I og for sig havde denne Agitation, forsaavidt den udgik fra en Del lidet indflydelsesrige Mænd i Kjøbenhavn og rejstes i Kongeriget, trods de 30000 Underskrifter paa den til Rigsforsamlingen indgivne Adresse, neppe nogen afgjørende Betydning; Paaberaabelsen af Hærens Stemning (ogsaa hos Ploug) og Frederik den Syvendes Tilslutning til denne igjennem de siden ofte gjentagne Ord: «Det skal ej ske» beroer, ogsaa aldeles afset fra, hvor let nogle patriotisk lydende Ord i en Sang lægges Soldaterne i Munden ved en Revue, oprindelig paa en ligefrem Misfortolkning; thi i H. P. Holst's Sang var Tale om «Landets» (Rigets) Deling (ved Opgivelsen af Slesvig), slet ikke om den særlige Deling af Slesvig; betænkeligere var det, at de dansksindede Slesvigere selv endnu ingenlunde havde gjort sig fortrolige med Tanken og sluttet sig til den, men overvejende endnu hængte ved Forestillingen om et helt og «selvstændigt» Slesvig. Hertil kan føjes, at en Delingsforhandling i et Øjeblik, da den danske Hær var trængt ud af Slesvig med Undtagelse af Dybbøl og Als, og det tyske Herredømme fuldstændig gjorde sig gjældende i Hertugdømmet, kun gav Udsigt til et saare tarveligt Resultat for Danmark, og at det Samliv, der der-

efter skulde være ført imellem Kongeriget og en liden Del af Slesvig med Holsten og den større Del efter et Felttog, der trods saare hæderlige Kampe ikke havde givet det danske Folk nogen ret fyldig Oprejsning ligeoverfor Oprørets Overmod, sandsynligvis vilde være blevet meget trykkende. Novemberministeriet overtog altsaa den Opgave at lede Fredsforhandlingerne videre uden noget nyt Grundlag. Ved min Indtrædelse i dette Ministerium udtalte jeg baade i min foreløbige Samtale med Grev A. W. Moltke og i det nydannede Ministeriums første Møde tydelig og bestemt min ovenfor udviklede Anskuelse, idet jeg erkjendte, at Underhandlingerne foreløbig maatte fortsættes i det hidtil fulgte Spor, men forbeholdt mig, naar det viste sig, at der ad denne Vej intet brugbart Resultat kunde naaes, at forlange en anden Basis, Delingen, taget under fornyet Overvejelse. Hvorledes nu Underhandlingerne fortsattes eller rettere slæbte sig hen under den hæderlige Grev Moltkes og hans Medhjælperes, A. H. Billes og Reedtz's, lidet kraftige og sikre Styrelse af de udenlandske Anliggender og under en Mangel paa Initiativ og Drift fra vor Side, der navnlig vakte Lord Palmerstons Utaalmodighed, hører det ikke herhid at omtale. Imidlertid lykkedes det, efterat Bebrejdelserne for Opsigelsen af Vaabenstilstanden i Foraaret 1849 efterhaanden vare forstummede, og det andet Felttogs ugunstige Begyndelse var bragt i Forglemmelse ved Sejren ved Fredericia, først at opnaa en Overenskomst, der bragte Slesvig under en kombineret dansk og preussisk Bestyrelse, og dernæst, efterat Preussen ved Omstændighedernes Gunst og fremmed Tryk ved Freden af 2 Juli 1850 var ført over til en foreløbig neutral Holdning, ved Slaget ved Isted og de

paafølgende Kampe ved Midsunde og Fredriksstad at bringe og holde hele Hertugdømmet Slesvig med Undtagelse af det omstridte Rendsborg og nogle ganske smaa Stykker i den danske Regjerings Hænder og under den danske Hærs Beskyttelse, medens det tyske Forbundsland Holsten ikke turde berøres, og vor egen Hærs Stilling derfor hen mod Vinterens Nærmelse blev vanskelig. Hertil kom, at det i Londonerprotokollen af 2den August 1850 var udtalt som de styrende europæiske Magters Ønske og Vilje, at samtlige de Lande, der hidtil havde staaet under den danske Konges Scepter, fremdeles skulde blive samlede, og at det altsaa vidstes, at en Forening af det sydligste Slesvig med Holsten ikke var ensbetydende med dets Overgang til en fremmed Stat, en Sikkerhed, der ikke forelaa i Efteraaret 1848. Hele denne Stilling indeholdt den stærkeste Opfordring til nu under sammenligningsvis gunstige Forhold at søge at sætte nyt og frisk Liv i de hidtil saa mat fremskredne Forhandlinger om Stridens endelige Løsning og Monarkiets definitive Ordning og at fremme dem til en endelig Afslutning. Naar det nu efter de hidtil gjorte Erfaringer og efter det vundne Kjendskab ikke blot til de tyske Magters, men ogsaa til Ruslands Stemning maatte anses for givet, at en for Danmark tilfredsstillende Løsning ikke kunde naaes med Fastholdelse af Eidergrændsen, var Øjeblikket givet til ved selvstændigt Initiativ eller rettere ved frejdig og bestemt Tilslutning til den af England atter og atter yttrede Anskuelse at foreslaa en ny Basis, Delingen, Slesvigs Sydgrændses Flytning til det Punkt, der kunde fastholdes med Befolkningens overvejende Sympathi og vinde fremmed Billigelse; kun altfor længe havde man navnlig fra

engelsk Side ladet os høre, at vi ikke syntes ret at vide, hvad vi selv vilde af det Mulige¹⁾.

Det er saa langt fra, at Delingstanken, som Ploug nylig (Dagbladet Nr. 112) har udtalt, muligvis lod sig udføre i 1848, men ikke i 1850 (jvfr. Clausen S. 380), at jeg endnu efter saa mange Aar paa det Bestemteste paa-
staar, at den, medens den i 1848 havde ringe Udsigter til en nogenlunde taalelig Gjennemførelse, i 1850 vilde være bragt frem under saa gunstige Vilkaar, som overhovedet kunde tilvejebringes, en Erkjendelse, hvortil jeg ser, at ogsaa A. D. Jørgensen er kommen (S. 434). De mæglende Magter vare trætte og utaalmodige ligeoverfor det hidtil Forsøgte; det danske Folk havde fuldkommen hævdet sin Ære og kunde tillidsfuldt gaa ind paa Samlivet med Monarkiets tyske Bestanddel efter en ny Ordning²⁾; Regjeringen kunde med saagodtsom hele Slesvig

¹⁾ Uheldigvis har det ikke været muligt i Udenrigsministeriet at finde og derved til et bestemt Datum at henvise en Billet af faa Linjer i Sedezformat fra Lord Palmerston til den daværende engelske Gesandt i Kjøbenhavn, H. Wynn, som Gesandten havde leveret Grev Moltke, og denne fremlagt i Statsraadet, og hvori Palmerston med den ham egne overmodige Korthed paalagde Wynn at spørge, hvad Danmark egentlig vilde, om det vilde acceptere en Linje fra Nordsiden af Flensborgby til Okholm.

²⁾ Den her antydede Betragtning havde jeg i 1849 givet et Udtryk, der i en vis Kreds blev temmelig bekjendt og vakte en vis Bevægelse. Under Belejringen af Fredericia skrev den da fungerende Feltprovst Boisen (siden død som Stiftsprovst i Ribe) til mig som Minister et Brev, hvori han skildrede den efterhaanden fremkomne mistroelige Stemning, der foruden hos de Menige ogsaa begyndte at gjøre sig gjældende hos brave Officerer, og Længslen efter Fred. Jeg svarede ham øjeblikkelig, at han overalt i sin rent præstelige Virksomhed og ved andre Lejligheder burde udtale den Overbevisning, at Regjeringen oprigtig søgte Udjævning og Fred, men at et fremtidigt fredeligt og taaleligt Samliv imellem Monarkiets Dele betingedes ved en hæderlig Afslutning

i sin Haand (ganske vist, nærmere beset, under noget prekære Forhold) gjøre Tilbuddet om en Afstaaelse uden Ydmygelse, ja med en vis Overlegenhed; Holstenerne og Sydslesvigerne havde følt Krigens Byrder og Uheld saa haardt, at de maatte formodes at længes efter og gjerne at modtage en Afgjørelse af en anden Art end den, der foresvævede i 1848, en Stemning, hvorom ogsaa de to i Slutningen af 1849 og i April 1850 skete Forsøg paa at knytte direkte Forhandlinger med Regjeringen i Kjøbenhavn vidnede (Departementstidende for 1850 Nr. 11 og Fædrelandet for 1850 Nr. 89 og senere); endelig — og dette er et meget væsentligt Punkt, ja Hovedpunktet — hos den mod Danmark tro slesvigske Befolkning havde Krigens Tryk og vexlende Skæbner og tillige Samkvemmet med den danske Hær frembragt en Stemning, hvori en Adskillelse fra den virkelig tyske Del af Hertugdømmet og en inderligere og nærmere Forbindelse med Kongeriget, end den tidligere slesvigske Selvstændighedsfølelse kunde gaa ind paa, allerede fandt eller kunde vente at finde Bifald og Tilslutning. (Det maa herom være nok at henvisse til A. D. Jørgensens Vidnesbyrd i det ovenfor nævnte Skrift S. 432.) Den allerede i Manifestet af 14de Juli antydede Forhandling med Notabler var saa langt fra at lægge Hindringer i Vejen, at den meget mere let kunde benyttes som Udgangspunkt. For mig var da Øjeblikket kommet til at søge den Tanke gjort gjældende, med Hensyn til hvilken jeg havde taget

af Kampen ved en eller anden lykkelig Vaabendaad. Da disse Ytringer af Brevets Modtager vare blevne omtalte for Andre, troede Enkelte deri at se en skjult Bebrejdelse eller dog en Opfordring til mere aktiv Optræden, en Opfatning, der imidlertid snart maatte vige for den Erkjendelse, at det ikke kunde falde Kultusministeren ind at ville indvirke paa militære Foretagender. Den ønskede Vaabendaad kom ikke længe efter i fuld Glands.

mit Forbehold ved Indtrædelsen i Ministeriet; i Andragendet af 13de October 1850 udviklede og anbefalede jeg den med al den Omhu og Kraft, jeg formaaede, men tillige med al den hensynsfulde Forsigtighed, hvorved jeg kunde haabe at betage den noget af det Stødende for dem, der hidtil ikke havde kunnet gjøre sig fortrolige med den, og med den snævre Begrænsning, hvortil jeg ogsaa selv hjærtelig ønskede den indskrænket, uden at jeg skjulte for mig, at det kunde blive nødvendigt at gaa ind paa en noget mindre gunstig Linje og opgive visse Kauteler (Overhøjheden), og uden at jeg fordybede mig i de enkelte Spørgsmaal, som derved kunde fremkomme. Med den Memorial, som Clausen S. 361 omtaler, at han indgav den 15de Juli (altsaa førend Aabningen af Felttoget og hele den ved dette fremkomne Stilling), stod mit Andragende ikke i nogen Forbindelse; hvad han ønskede at fremkalde, var kun en foreløbig Overenskomst imellem Statsraadets Medlemmer om en subsidær Fredsbasis for en mulig fremtidig Eventualitet, medens det var mig at gjøre om strax at fremkalde en resolut Handlen med bestemt Formulering af det, der skulde opstilles. Mit Forslag sluttede sig naturligvis til og anbefalede sig ved den ved Londonerprotokollen givne Forudsætning, dog saaledes, at denne bestemt opfattedes og betegnedes som Union, i Modsætning til alle kunstige Helstatsforsøg; men det vil uden Tvivl kunne læses imellem Linjerne, at jeg tillige havde Blikket rettet paa det Tilfælde, at Holsten kunde blive løsrevet fra Danmark og da tage det dermed forbundne Stykke af Slesvig med sig, men da forhaabentlig heller ikke mere. Dette udover Londonerprotokollens Forudsætning gaaende Hensyn laa mig saameget nærmere, som jeg, dengang i Modsætning til de fleste af mine

Landsmænd, havde en stærk Følelse af, at den tyske Enhedsbestræbelse, som jeg i og for sig fandt fuldt berettiget trods alle de den ledsagende Forvirringer og Forkeertheder, tilsidst vilde trænge igjennem, i det Ringeste i Form af en stærk og viddudstrakt preussisk Hegemoni over det nordlige og vestlige Tyskland¹⁾.

Naar nu Clausen S. 380 siger, at han i December 1850 har nedskrevet sit Votum i Anledning af mit Andragende, da strider dette ikke mod min Yttring, at jeg ikke havde kunnet bringe Andragendet til en alvorlig Forhandling. Hvormange af mine Kolleger der læste Andragendet, ved jeg ikke; noget skriftligt Votum derover har jeg aldrig set, heller ikke Clausens, og naturligvis skulde Sagen efter Cirkulationen forhandles mundtlig i Statsraadet. Cirkulationen gik uden Tvivl overmaade langsomt og blev ingenlunde paaskyndet af Grev Moltke, der just ikke længtes efter slige Forhandlinger; imidlertid kom Grev Sponnecks Rejse til Wien i Januar 1851 og derefter Forberedelserne til Notabelforsamlingen i Flensborg og dennes egne Forhandlinger imellem; mit Forslag blev aldeles virkningsløst. Det var ikke i Stand til at overvinde de hos nogle af mine Kolleger tilstedeværende mere eller mindre klare helstatlige Tendentser eller den hos andre sig rørende Frygt for en ny og derhos ganske vist foreløbig upopulær Vending. Det ligger nu nær at spørge, hvorfor jeg efter

¹⁾ I Somren 1848 spurgte en daværende Minister mig ved et tilfældigt Møde i Bredgaden i Anledning af Optrin i Frankfurt, om jeg ikke syntes, at Tyskerne vare blevne gale; jeg svarede, at de vistnok næsten teede sig saaledes, men at der bagved laa en Sandhed og Fornuft, som vilde komme frem. Jeg havde paa en kort og hurtig Rejse igjennem Tyskland 1846 faaet mine af Litteraturen øste Forestillinger bekræftede ved mange Slags Indtryk, navnlig i Egnene paa den højre Rhinbred.

dette mislykkede Forsøg ikke stille traadte ud af Ministeriet; thi udenfor Statsraadet at forsøge at rejse en Understøttelse for mit Forslag var ligesaa haabløst som under den vanskelige Stilling til Udlandet uforsvarligt. Jeg kan hertil kun svare, at jeg under de givne Forhold endnu ansaa mig forpligtet til at blive, saalænge der af Notablerne forhandlede om det første bestemte og detaillerede Forslag til en Forfatning for det hele og udelte Slesvig i en vis Selvstændighed, frigjort fra tyske Overgreb og sat i nærmere Forbindelse med Kongeriget, idet Spørgsmaalet om Deling atter maatte fremdrages, naar ogsaa Notabelforhandlingen, som jeg anede, tilsidst blev uden Frugt.

Imidlertid var et andet højt vigtigt Anliggende, Thronfølgeordningen, betydelig fremmet og ligeoverfor Udlandet væsentlig bragt til en Afslutning ved den i Warschau den 5te Juni 1851 undertegnede Protokol. Men fra Warschau havde Udenrigsminister Reedtz tillige hjemsendt Underretning om Kejser Nicolaus' vedvarende Forstemning over, at et demokratisk Element endnu havde Plads i det danske Statsraad, og om hans Yttring, at Clausen og Madvig, hvis de, som man forsikkrede ham, vare personlig hæderlige og ærekjære Mænd, selv burde føle sig opfordrede til at trække sig tilbage, en Yttring, mod hvilken Reedtz næppe ved Sympathi og endmindre ved Mod og Aandsnærværelse var skikket til at tage til Gjenmæle. Dette førte til Ministeriets Opløsning og Dannelsen af et nyt den 13de Juli, i hvilket jeg, medens Clausen forlod den efterhaanden i det Hele noget skævtblevne Stilling som Minister uden Portefeuille, efter mine Kollegers indstændige Opfordring beholdt min Plads, fordi jeg endnu vilde gjøre et sidste Forsøg under den Forhandling, hvortil Afgivelsen af No-

tablernes Betænkning, der indgaves 17de Juli, maatte give Anledning. Naar A. D. Jørgensen (S. 439), som mig synes, i temmelig paafaldende Modsigelse med, hvad han selv kort forud (S. 434) har fremsat, antyder, at Frederik den Syvende kunde og burde have sat det af Notabelforsamlingens Flertal (alle de danske Medlemmer og de slesvigske paa et nær) vedtagne Forfatningsudkast i Kraft, kunde Statsraadet dengang, og vist med Rette, ikke tilegne sig den Overbevisning, at dette Forslag kunde gennemføres og opretholdes ligeoverfor de fremmede Magter, særlig heller ikke ligeoverfor dem, hvem man havde søgt at faa til at interessere sig for Notabelforhandlingen, Preussen og Østerrig; det vilde endog ikke have været let at imødegaa den Indvending, at det meget stærke slesvigske Flertal var tilvejebragt ved en noget vel beregnet Udelukkelse af den tyske og sydslesvigske Indflydelse. Man var altsaa ikke kommet Maalet nærmere, og der følte Nødvendigheden af en fornyet alvorlig Forhandling og Beslutning om Planen for de fremtidige Underhandlinger, til hvis Ledelse det tillige baade af Reedtz og hans Kolleger erkjendtes, at en anden Udenrigsminister krævedes. Den frie og grundige Drøftelse, hvorpaa jeg og tildels nogle andre Kolleger havde ventet, kom imidlertid slet ikke. Den Mand, til hvem Grev A. W. Moltke med sine Kollegers Samtykke i Slutningen af Oktober havde henvendt sig om Overtagelse af Udenrigsportefeuillen, Gehejmeraad Bluhme, havde ikke, som vistnok af Statsraadets Flertal var forudsat, holdt sig fri og ubunden, indtil han, endnu uden definitiv Udnævnelse, havde deltaget i den antydede Forhandling; han havde tværtimod uden Indsigelse fra Grev Moltkes Side strax sat sig i Forbindelse med den russiske Gesandt, Baron Ungern-Sternberg, og forelagt og faaet billiget et

temmelig udførligt og bestemt Program i den Retning, som han siden fastholdt og udførte videre. Da han nu derefter mødte i Statsraadet, var det umuligt uden stor Forvirring og Fare at desavouere ham, og Flertallet stod ham enten nær eller havde dog ikke en saadan bestemt afvigende Mening, at de kunde eller vilde opponere mod den begavede Mand, omend Nogle fandt sig stødte over Fremgangsmaaden; Politikken efter «Tilsagnene af 1851 og 1852» var begyndt; for mig, der heller ikke i andre Henseender passede til den nye Situation, blev kun tilovers at trække mig tilbage, og blot underordnede Forhold, derimellem Bestemmelsen af min Efterfølger, forhalede min Afskedigelse indtil den 7de December.

Spørgsmaalet om Slesvigs Deling kom herefter ikke mere frem, hverken under det Bluhme-Ørstedeske Ministerium eller dem, der fulgte efter indtil Katastrofen 1863/4. Men, sige nu nogle Medborgere, der forekomme mig altfor ivrige i deres Afvisning af enhver Tvivl eller Klage, enhver Antydning af nogen begaaet Forsømmelse i at søge og prøve Udveje, og hvis Stemning har fundet sit Udtryk i en Artikel i Dagbladet Nr. 109 for 14de Maj dette Aar: Hvorfor skulde man ogsaa have tænkt paa eller forsøgt noget Andet end det, der med Opretholdelse af Eidergrænsen fastsloges i Forfatningen af November 1863 og vilde have holdt sig og staaet oprejst, hvis ikke Frederik den Syvendes Død saa pludselig og uventet var indtruffen? Højesteretsassessor Rimestad har jo selv (se Dagbladet Nr. 106, S. 2, Sp. 1) set en Depeche fra Quaade af 1863, hvori denne erklærede, at Bismark havde sagt til ham, at nu gjaldt det om, hvorvidt Danmark virkelig vilde et Eider-Danmark og et Eider-Holsten. Det er med største Ulyst, at jeg gaar ind paa dette Punkt, ved hvilket man

saa let udsætter sig for, at det, man siger, benyttes til Anklage mod den Mand, der med rent Fædrelandssind og med Kløgt og Snille ledede den danske Politik i tunge Tider og i ethvert Tilfælde midt i sine Bestræbelser overraskedes af en uventet og skæbnesvanger Begivenhed; men den historiske Sandhed gjør sin uafviselige Ret gjældende, og det gaar ikke an at lade den allerede oftere fremsatte eller antydede Fortælling om Bismarks Yttringer og Quaades Indberetning vinde i Tiltro ved at henstaa uimod-sagt, selv om man ikke vilde bryde sig om, at der her skete Bismark lidt Uret, og at der faldt et mindre gunstigt Skin for Troskyldighed paa en dansk Diplomat, der ingenlunde har fortjent det. Der hører rentudsagt en ikke ringe Naivetet til at tro, at Danmark i 1863, omend Frederik den Syvende havde levet i mange Aar, ved en herhjemme vedtagen Forfatning skulde endelig have kunnet fastslaa og opretholde Eiderpolitikkens hele Paastand, og at enten de øvrige fremmede Magter, opraahte til Hjælp af Slesvigholstenerne og det tyske Forbund, skulde have sanktioneret dette Resultat, eller Bismark, selv om han havde givet tvetydige Løfter, skulde have paataget sig at understøtte det. Da jeg som Præsident i Rigsraadet, som man med Rette har sagt, med dyb Bevægelse forkyndte Udfaldet af den endelige Afstemning over Novemberforfatningen, havde jeg den fuldeste Overbevisning om, at den ikke i sin Helhed vilde kunne bestaa, og jeg holder mig endnu overtydet om, at heller ikke Hall paa nogen Maade ansaa Striden om Slesvig for hermed afsluttet, om han end troede, at en fuldt formuleret og af de kongerigske som af alle de tro slesvigske Rigsraadsmedlemmer vedtagen Forfatningslov for Kongeriget og Slesvig kunde være ham af Betydning og til Støtte ved, hvad der stod tilbage,

det uafgjorte internationale Spørgsmaal. Hvad nu særlig Bismark og Quaade angaar, da forholder det sig, som jeg tør paastaa efter gjentagen fuldstændig Gjennemlæsning og Overvejelse af de i October fra Gesandten i Berlin indgaaede Beretninger, hermed saaledes. Striden med de da forsamlede holstenske Stænder, navnlig om deres Bevillingsret og om Normalbudgettet, havde stillet i umiddelbar Udsigt en Forbundsexekution, der, som det var let at forudse efter det af Forbundet indtagne Standpunkt, strax vilde medføre Forsøg paa Indblanding i Slesvig. En saadan Indblanding og den dermed let følgende evropæiske Bevægelse var i dette Øjeblik Bismark ubejlig, og han stræbte derfor at formaa den danske Regjering til ved Indrømmelser ligeoverfor Stænderne med Hensyn til Budgetspørgsmaalet at forekomme Exekutionen og Indblandingen, saa at der forsaavidt for Øjeblikket vedblev at bestaa det faktisk tilstedeværende Forhold af et Holsten til Eideren og et Danmark til Eideren; men han betegnede paa det Tydeligste denne Tilstand som ganske provisorisk, idet Afgjørelsen af det internationale Spørgsmaal (imellem Holsten, Slesvig og Kongeriget), som han bestemt adskilte fra det føderale, henvistes til en fornyet Mægling, der ønskedes lagt i Englands Hænder. Det i Kjøbenhavn Rigsraadet forelagte Forfatningsudkast værdigede han (før den 13de November) ikke et Ord, idet han aabenbart betragtede dette som Noget, der ligeoverfor den forestaaende Mægling ingen Betydning havde; om man i Kjøbenhavn lagde noget Andet i denne Tavshed, ved jeg ikke. Først i Noten af 13de November fremtraadte en ganske anden Tone og en aaben og indtrængende Opfordring til at standse med Forfatningens Vedtagelse og Ikraftsættelse. Man har villet sætte dette Omslag i For-

bindelse med Planer, der grundede sig paa de til Berlin bragte Efterretninger om Frederik den Syvendes Tilstand, en Formodning, der savner al Grund, idet Bismark, hvis han anede Frederik den Syvendes forestaaende Død og vilde benytte den, meget mere maatte ønske at lade den Situationen forvirrende, Tyskland og hele Udlandet udæskende Vedtagelse af Forfatningen i Thronskiftets Øjeblik foregaa. Det ligger meget nærmere at antage, at Bismark simpelthen fastholdt sit tidligere Standpunkt, men, da han mærkede, at Forfatningsforhandlingen i Kjøbenhavn skred uventet rask frem og nærmede sig Afslutningen, ved en kraftig Indsigelse vilde fjerne en ny Komplikation; i ethvert Tilfælde staar Indsigelsen og Advarslen af 13de November, ved hvilken atter henvistes til den paatænkte Mægling og til Tilsagnene af 1851 og 1852, ikke i nogensomhelst Strid med noget tidligere givet eller antydet Tilsagn. Det er vanskeligt for mig at have eller yttre nogen Formodning om, hvad Hall vilde have forsøgt og gjort, naar Mæglingen i det hele aabent holdte Spørgsmaal var rykket ham stærkt paa Livet; maaske er det kun min egen Grundanskuelse, der leder mig til at formode eller dog anse det for saare muligt, at han da (for saavidt Kongen gik ind derpaa) vilde have forsøgt at opretholde den vedtagne Forfatning i dens væsentlige Indhold ved at indrømme en større eller mindre Indskrænkning i dens Gyldigheds territoriale Omraade, det er, en Deling eller Afstaaelse; thi man maa ikke glemme, at Hall, just paa Grund af Tilsagnene fra 1851 og 1852, kun ad Omveje kunde komme til en Delingspolitik¹⁾.

¹⁾ Ogsaa med Hensyn til dette senere Tidsafsnit forekommer der mig at være en ikke ringe Modsigelse i Gehejmearkivar Jørgensens Ytringer S. 450, hvor Delingspolitikken ubetinget billiges

Om en saadan Svingning eller Standsning havde været tilraadelig og mulig lige efter Modtagelsen af Noten af 13de November, hvis Kongen havde levet, er vanskeligt at sige. Da kom, fordærvelig for Alt, hvad der kunde tænkes paa og forsøges, Frederik den Syvendes pludselige Død, der ved atter at fremkalde Arvespørgsmaalet og de dertil knyttede Lidenskaber og ved at lade den nye Konge fremtræde umiddelbart ved eller før Regjeringens Tiltrædelse underskrivende den nye Forfatning skabte en aldeles ny og yderst farlig, næsten fortvivlet Stilling, ogsaa derved, at en Standsning, Suspension, Tilbagekaldelse eller Modifikation, der havde været mulig for Frederik den Syvende, var umulig eller næsten umulig for Christian den Niende ligeoverfor Folkets Stemning¹⁾.

Da jeg henimod Midnat den 23de December 1863 skulde overbringe Hans Majestæt Beretningen om de frugtesløse Forhandlinger i et samme Aften i Allerhøjst-sammes Palais afholdt Møde af Mænd af de forskellige politiske Anskuelser og Partier, som det havde været mig overdraget at lede, om eventuel Dannelse af et nyt Ministerium og Grundlaget for dettes Politik, rørte sig unægtelig den Tanke hos mig ved Siden af Beretningen paa egen Haand at foreslaa et Ministerium dannet paa Grundlag af Delingstanken i Forbindelse med en øjeblikkelig Erklæring til Udlandet, navnlig Preussen, om indtil videre at lade Forfatningen hvile; men ligesom jeg selv savnede

som den sande, der kun savnede den stærke Haand til Gjennemførelsen, og S. 454.

¹⁾ Som en Prøve herpaa henviser jeg til de Grovheder, hvormed jeg overvældedes i «Fædrelandet», fordi jeg i Rigsraadets Navn og med dets fulde Tilslutning i sømmelige Udtryk hilsede den nye Konge, da han efter en kort Betænkningstid havde undertegnet Forfatningen.

Betingelserne for at tilvejebringe et saadant Ministerium, følte jeg tillige, at den, der vilde forsøge at gjøre det, foruden sig selv kunde bringe Andet og Højere i Fare. Da Underhandlingerne i Foraaret 1864 skulde aabnes i London, har jeg atter paa det eneste Sted, hvor det da var mig muligt, udtalt mig for en territorial Afstaaelse som den eneste tænkelige Udvej. Naar man til Forsvar for den Afvisning, som det herom fremkomne Forslag fandt, ogsaa har anført, at den Voldgiftsafgjørelse, som Preussen vilde forbeholde med Hensyn til Alt, hvad der laa imellem det foreløbig Danmark tilkjendte Stykke og det sydlige, der strax forbandtes med Holsten, rimeligvis vilde give et meget ugunstigt Resultat, har jeg destoværre kun at svare, at Noget, selv Lidet, er bedre end Intet. Men Et bør jeg ikke her undlade at tilføje: Enhver, der enten da eller endnu mere tidligere havde paataget sig Ansaret for Slesvigs Deling, især da for en saa ugunstig, som dengang maatte forudses, vilde have maattet vente meget længe, førend han fandt en billig Dom hos det danske Folk og dets Ordførere, selv hos mange af dem, der nu domme strengest om Forsømmelsen.

Jeg kan ikke slutte disse Bemærkninger uden udtrykkelig at forvare mig imod enhver Delagtighed i den uklare og forvirrede Tale, der nylig herhjemme er ført om den Uret, der fra dansk Side skal være gjort de tyske Slesvigere og Tyskerne i det Hele. Hvad jeg ansaa ikke blot for den klogeste, men ogsaa for den billigste Løsning, har jeg aabent sagt; men det kan ikke lægges Danmark til Last, at et Forslag i denne Retning, udenfor og udover det givne folkeretlige Grundlag, ikke kom frem, naar det heller ikke fra den modsatte tyske Side er fremsat uden under en aldeles forkastelig Forudsætning

og henkastet i en utilfredsstillende, aldrig af Forbundet tiltraadt Form. At under den provisoriske Tilstand, som Oprøret og de uafsluttede Underhandlinger medførte i Slesvig fra 1850 til 1863, og den Styrelse, som herved blev nødvendig, ethvert Misgreb enten af Ministeriet for Slesvig eller af enkelte lokale Embedsmænd skulde være undgaaet, kan ikke paastaas, men Fordringen herpaa er ogsaa aldeles urimelig; at der i det Hele styredes baade retfærdigt og mildt, synes mig fuldstændig godtgjort, ikke mindst ved de taabelige og i Virkeligheden aldeles ubetydelige Klager, der med bedste Vilje og største Iver fremkom fra tysk Side i Tidsskrifter, der særlig spekulerede i deres tyske Læseses Godtroenhed. At vor politiske Strid med Tyskland ikke bør lede os til at miskjende Nødvendigheden og Betydningen af det aandelige Samkvem med det tyske Kulturliv, den tyske Litteratur og Videnskab, har jeg til alle Tider udtalt og hævdet og derfor lidt Forkættring som en Befordrer af vor Fortyskning; jeg beklager, at vort Undervisningsvæsens Styrelse i de senere Aar synes mig heri at have forladt det rigtige Spor; men ved Siden af denne Overbevisning, ved Siden af den Billighed, jeg stedse i det Hele og ligeoverfor enkelte Personer har ydet den naturlige Retning og Drift, der drog den Tyske i Holsten og i den virkelige tyske Del af Slesvig mod Syd, vil jeg paa ingen Maade opgive Erindringen om al den Overlast og Uret, der er tilføjet mit Folk og dets Liv fra tysk Side ikke blot i Slesvig, men i Kjøbenhavn; jeg vil fastholde det som en Trøst for alt, hvad vi have tabt og lidt, at vi have opnaaet et rent Nationalliv omend indenfor stærkt indsnævrede Grænser, at selv de Levninger og Spor ere endelig forsvundne, der endnu i Frederik den Sjettes og Christian den Ottendes

Tid vare tilbage af en Tilstand, som nylig en tysk Historiker (Treitschke, *Deutsche Geschichte im neunzehnten Jahrhundert, zweiter Theil*, S. 459) naivt har betegnet som »die vielhundertjährige deutsche Adelsherrschaft in Dänemark», og mod hvilken han finder, at det var »ein unduldsamer Nationalstolz», der rejste sig hos Øfolket under Frederik den Sjette, da man vovede at gjøre Niels Rosenkrands til Udenrigsminister.

Hvis Nogen i det Aktstykke, som jeg nu lader følge, finder Betragtningen af visse almindelige statsretlige Punkter og dernæst især Fremstillingen af Nationalitetens Betydning for smaalig og vidtloftig, beder jeg ham betænke, hvorledes Stemningerne da vare, og hvilke Mænd det kom mig an paa at overbevise.

Juni 1833.

Tre Maaneder ere forløbne siden Danmark sluttede en Fred, som det maaskee i disse Dage lykkes at faae næsten fuldstændig ratificeret; mere end to Maaneder ere hengaaede efter Slaget ved Idsted under Iagttagelse af den Indskrækning i Førelsen af en os paatvungen Krig, som Hensynet til Tydskland og Stormagternes, navnlig Englands og Ruslands, Raad har paalagt os; omtrent ligesaa lang Tid er det, siden den Protocol undertegnedes i London, der skulde bidrage til at løse Forviklingerne; — og indtil nu er hverken den øieblikkelige Krigsbyrde lettet eller en varig Ordning af Forholdet imellem Delene af det Monarchi, hvis Integritet hiin Protocol vil beskjerme, begyndt at indledes; der er neppe skeet et Skridt fremad,

den mindste Tilnærmelse til Maalet. Landets Kræfter fortæres under Krigstilstandens Anstrængelser; det hidtil og endnu til enhver Opoffrelse beredvillige Folks Stemning trykkes og kan snart trættes af den resultatløse Kamp; Armeen staaer, hvis denne Sagernes Stilling vedbliver i længere Tid, i Fare for at oprives af Udmattelse og Sygdomme eller for at maatte opgive en meget stor Deel af Slesvig, hvorved let kan frembringes et for vor Sag baade i Slesvig og andensteds fordærligt Indtryk; selv hos Mænd, der have Deel i Anliggendernes Ledning, synes stundom den Tanke at dukke op, at man, naar ikke snart en Udvei til Afgjørelse viser sig, til hvis Udfindelse og Betræden dog Ingen gjør et Forslag, helst paa eengang maa opgive Alt som tabt, medens Andre (og til dem hører jeg selv) frygte for, at en fremmed, ikke af Bekjendtskab med Forholdene og den sande Stridsgjenstand fremgaaet Beslutning skal foreskrive os en for os fordærlig Ende paa den Stormagterne trættende og generende Strid, hvis vi ikke selv af Udmattelse lade den falde. Til fuldstændig at kunne oversee og bedømme vor Stilling savner Statsraadet vistnok endnu et vigtigt Bidrag, nemlig en Indberetning fra den commanderende General om Armeens Forfatning og en bestemt Erklæring om Muligheden for den, Vinteren over eller i en vis længere Tid uden altfor stort Tab at holde sig ved Dannevirke eller dog i Vinterqvarteer noget længere tilbage at dække en betydelig Deel af Slesvig, Flensborg deri indbefattet. Men hvad der er Statsraadet bekjendt, er nok til at indeholde den stærkeste Opfordring for dets Medlemmer til ikke blot at overveie de enkelte Forholdsregler, der høre til Fortsættelsen af de allerede indledede Forsøg paa at fremme Sagen, men til med fornyet Omhu at prøve det hele Sy-

stem, der under de forskjellige sandsynlige Eventualiteter kan være at følge for at opnaae enten ganske eller saa vidt muligt et bestemt tilsigtet Resultat. Forsaavidt som muligviis en større Enighed i det Væsentlige, en mere decideret Mening om det, der bør stræbes efter og kan opnaaes, maatte erkjendes for en Betingelse for at vinde for Danmark den Indflydelse paa Spørgsmaalets Løsning, som det overhovedet kan vente at faae, ved en naturligviis efter Danmarks Kræfter, men ogsaa efter Situationens Alvor og Kraft afmaalt, mere positiv, mindre afventende Optræden, bliver det Pligt at forsøge paa at tilvejebringe en saadan Enighed. Ængstlig at omgaae Forhandlinger, ved hvilke Manglen paa en saadan Enighed i Hovedsagen kunde fremtræde skarpere, turde snart være uforsvarligt. Selv om den Vaklen og Passivitet, der i større eller mindre Grad maa være en Følge af mindre fast Overbeviisning og mindre Eensstemmighed om Endemaalet, antages for ikke i den nærmest forbigangne Tid at have skadet os eller i den allernærmest forestaaende at ville skade os, — uagtet Bebreidelser for ikke selv at vide, hvad vi ville, ikke at give bestemte Antydninger af vore Hensigter i den senere Tid flere Gange er gjort os, — vil dog Øieblikket komme, hvor Bestemmelsen maa tages, Valget skee, og dette Øieblik tør ikke træffe os uforberedte og uvisse; det vil komme selv i det bedste Tilfælde, der kan tænkes forelobig at indtræde (— skjøndt det er saare tvivlsomt, om det vil indtræde —), at Holsten ved Forbundsforanstaltning afvæbnes, vor Armee for største Delen drages hjem og Forhandlingerne imellem de derpaa sammenkaldte Mænd komme istand. Thi at der ikke skulde til Slutning fremkomme modsatte og ved ingen Lempning forenelige Forslag, mellem hvilke Statsraadet maa anbefale Hans Majestæt

eet og søge det sat igjennem, tør dog neppe Nogen vente. Jeg har selv stemt for, at intet Udkast skal forelægges disse Mænds Forsamling som Grundlag for dens Forhandlinger, men jeg har ligesaa bestemt udtalt, at der ere og maae vedkjendes visse Grændser, indenfor hvilke alle Forslag maa blive, der ikke forfra skulle betegnes som afviiste, og det er ikke aldeles vist, at Statsraadet er saa fuldelig enigt om disse Grændser, at det med tilbørlig Energie kan opstille og overholde dem. At vi ikke kunne vente og i mine Tanker ikke bør kræve, at Rigsdagen under saa vanskelige Forhold finder sig i, at Sagerne fremdeles ledes af et Ministerium, der ikke styrkes af Enighed om det Væsentligste, er en nærliggende Betragtning, som jeg ikke længere skal forfølge.

Det turde i flere Henseender være hensigtsmæssigt først noget nærmere at betragte det danske Statsraads Stilling med Hensyn til Competentsen, hvilket ikke kan skee uden at fatte Stridsgjenstanden lidt nærmere i Øie. Der deels affordres, deels forelægges det danske Statsraad Forslag til Monarchiets Reconstruction og Reorganisation, aabenbart, og som vi alle vide, til Reconstructionen af et Monarchie, der indbefatter Mere end hvad Statsraadet indtager under sin almindelige Beføielse som Hans Majestæts Raad og som Regjeringsautoritet; og dog er det Document, der skal tjene som et Hovedudgangspunkt og sikrende Grundlag for Reconstructionen, Londonerprotocollen, for dette Monarchies Vedkommende underskrevet af en alene efter Overlæg med det danske Statsraad instrueret Gesandt; Statsraadet maa under de nuværende Omstændigheder, ved Siden af at være Hans Majestæts ansvarlige Raad for Danmarks Rige efter Grundloven, tvunget af Forholdene indtil en vis Grad optræde som Statsraad

for hele det ældre i det europæiske Statssystem indordnede danske Monarchie. Den Kamp, der føres, indbefatter dels dynastiske, dels ikke dynastiske statsretlige Spørgsmaal af forskjellig Art, der krydse og complicere hverandre; i Udlandet sammenblandes disse Spørgsmaal hyppigt, i Tydskland forvanskes deres Forhold forsætlig. Danmark fører en Krig med Holsten og, ikke blot forhen, men i Virkeligheden endnu, med Tydskland om og for Slesvig, som det anseer sig for berettiget til at holde og vil holde i et Eenhedsbaand med sig; forsaavidt som en Deel af Slesvigs Befolkning i denne Krig har sluttet sig til Holsten og stillet sig under Tydsklands Autoritet, er dette efter dansk Anskuelse et Brud paa det danske Riges Høi-
hed, en Løsrivning og Frafald af en Rigsdeel, om man vil, et Oprør mod Kronen og Staten Danmark. Den danske Konges og den danske Stats Ret falde her sammen; idet man angriber Kongehusets Arveret til Slesvig efter Kongeloven, angriber man en Arveret, som det besidder som dansk Kongehuus, en Arveret, der følger med den danske Krone. Det tydske Forbundsland Holsten derimod, der aldrig har været en Deel af Staten og Riget Danmark, har, foruden Angrebet paa Danmark i Slesvig, krænkert og tilsidesat Kongens hertugelige Regentrettigheder og, ved voldelig og eensidig at ville afgjøre Arvespørgsmaalet for Holsten, hans dynastiske Interesser; omend Danmark ligesaavel særlig som den europæiske Politik i Almindelighed kan have en ikke dynastisk, politisk Interesse ved at see Forbindelsen imellem Danmark og Holsten vedligeholdt, er dog, naar der afsees fra Slesvig, Retskrænkelsen egentlig og væsentlig rettet mod Kongehertugen. Holsten er i en Oprørstilstand mod Hertugen, i en Krigstilstand mod Danmark. Skjøndt det nu-

værende danske Statsraad ingenlunde staaer i det Forhold til Slesvig som til Danmark, fordi der savnes den Vedtagelse af Grundloven for Slesvigs Vedkommende og den Folkerepresentation, der skulde begrunde og fastsætte Forholdet, maa Statsraadet ikke destomindre nødvendig tillægge sig en Competents for Slesvig, det maa og bør staae Hans Majestæt bi i at fastholde de danske Rettigheder i og til Slesvig baade i Kongerigets og Slesvigs Interesse ogsaa som slesvigske Rettigheder. Derimod kan det ikke tillægge sig og har aldrig tillagt sig en lignende Competents for Holsten. Det kan, medens det forfægter Danmarks Ret ligeoverfor Holsten, tillige, med Folkets Villie og Bistand, understøtte sin Fyrste i at gjøre hans personlige og dynastiske Rettigheder gjeldende i Holsten (skjøndt hidtil Anvendelsen af Vaabenmagt ikke er udstrakt hertil); det kan, da Hans Majestæt er hindret i at danne sig en holstensk Regjering, efter Hans Majestæts Opfordring staae ham bi ved Førelsen af hans Stemme i det tyske Forbund, ligesom det i ethvert Tilfælde under de nuværende Forhold, forsaavidt Hans Majestæts Handlinger som Hertug af Holsten berøre Danmark og Holstens Forhold til dette, vilde være berettiget til at vente, at Hans Majestæt, den fælles Regent, vilde tage Hensyn til dets Forestillinger ogsaa i denne Retning, saalænge han erkjendte — som han erkjender —, at der fra dansk Side ikke tilsigtes noget Indgreb i Holstens Rettigheder; men Statsraadet kan ikke betragte sig som varetagende Holstens Interesser, som handlende for det; saalænge Forholdet imellem Holstens Fyrste og Folk er brudt ved Oprøret, maa, paa vort Standpunkt, det lovlige Forsvar for Holstens Ret ansees for nedlagt i Regentens Hænder alene. Statsraadet har derfor ogsaa foreslaaet og tilraadet en

Form, under hvilken holstenske Stemmer, naar Hans Majestæts Autoritet foreløbig er anerkjendt, kunne udtale sig om Stridens Gjenstand i fredelig Forhandling, saaledes at den endelige Afgjørelse tilveiebringes under den fælles Regents Auspicier, idet der, naar Anskuelserne ikke kunne forenes, ikke gives nogen anden Udvei til Løsning end den, der viser sig ved Hans Majestæts Erklæring for den ene Side, i ethvert Tilfælde under Mægling og Sanction af Stormagterne. For det danske Statsraad maa det danske Folks Ret og Vel være det første Hensyn, og det var ikke umuligt, at Statsraadet, hvis alle Forsøg paa en billig Udjevning blive frugtesløse, kunde bringes til fra sit Standpunkt at maatte fraraade at udtømme Landets Kræfter paa Gjenoprettelsen af Regentens Autoritet i Holsten, saafremt de væsentlige danske Interesser uden det kunde sikkes. Londonerprotocollen har derimod stillet i Spidsen den almindelige europæiske Interesse ved Vedligeholdelsen af det danske Monarchie i videre Betydning i dets hidtilværende Udstrækning, hvori vistnok ogsaa under en rigtig og heldig Ordning kan indeholdes Noget, Danmark for sit Vedkommende maa sætte Priis paa, og den dertil svarende dynastiske Interesse, der dog maa underkaste sig et Arvefølgearrangement. Denne de tre Stormagters (og Sverrigs), af den fjerde med nogen Reservation tiltraadte, Erklæring har sin store Betydning ved bestemt at ville afskære de Interesser og Bestræbelser i og udenfor Hertugdømmerne, der kun kunde finde en Tilfredsstillelse ved begge eller i det Ringeste eet Hertugdømmes totale Adskillelse fra Danmark strax eller i den nærmeste Fremtid og æggedes ved Udsigten dertil, saaledes at der derefter kun bliver tilbage Striden imellem Danmarks Krav med Hensyn til Slesvigs Stilling og de

slesvigholstenske Interesser, forsaavidt disse vedblive at øve Indflydelse og kunne og ville søges realiserede under Forudsætning af en vedvarende Forbindelse af begge Hertugdømmer med Danmark under een Regent. Slesvigs Forhold til Danmark kan under den ved Protocollen garanterede Forudsætning ordnes efter hvad vi ansee for retfærdigt og fornuftigt, uden nogen Fare og Frygt for fuldstændig Overskæring af ethvert Baand og af det naturlige og tilvante materielle Samqvem med Holsten. Men foruden at det endnu er uvist, med hvilken Kraft den ikke udeblevne Protest mod Erklæringen vil blive afviist og denne praktisk opretholdt, har Protocollen den meget betænkelige Side, at den, direct rettet alene mod een af Slesvigholstenernes Bestræbelser, den fremtidige fuldstændige Adskillelse fra Danmark ifølge Anerkjendelsen af en særlig for Hertugdømmerne fælles Arveret, let kan blive Udgangspunktet for en Afgjørelse, hvorved et saakaldet dansk Monarchie i den Udstrækning, som interesserer den europæiske Politik, foreløbig bevares — thi den varige Bestaaen vilde vistnok af Mangel paa indre Sammenhold være lidet sikkert mod fremtidige Bevægelser — paa det danske Folks og den virkelig danske Stats Bekostning, let kan føre til en, om man saa vil kalde det, loyal, det vil sige, Kongens dynastiske Ret ikke angribende, men vel anderledes fordelende Slesvigholsteinismes Seir. Idelig kommer det ogsaa hos de i det Hele mod os velsindede Magter tilsyne — og det første Udkast til Londonerprotocollen bar udtrykkeligt Vidnesbyrd derom —, at de kun ufuldkomment eller slet ikke opfatte eller bekymre sig om det, hvorpaa det for det egentlige Danmark kommer an (og som tilsidst ogsaa vil være Betingelsen for en virkelig Sammenhængskraft i Monarchiet i videre Betyd-

ning), at der skeer det danske Folks Ret og Trang Fyldest i en rigtig og klar Stilling af Statens og Monarchiets Dele til hverandre. Det synes for denne Opfatning nok, at Landene blive sammen, og at der forsaavidt finder en Underkastelse og Tilbagevenden under den kongelige Myn- dighed Sted, omendog den Opgivelse af Forholdsregler, der mishage de Frafaldne, hvormed Kongen skal komme Underkastelsen imøde, maaskee indeholder Opgivelsen af det, hvorfor det danske Folk virkelig har kæmpet. Thi Danmark har i Sandhed ikke i tre Aar ført Krig for at have fælles Regent med to Hertugdømmer, der forresten indbyrdes forenede stilles ligeoverfor Kongeriget og tage sig den danske og trofast blevene Deel af Slesvig til Ind- tægt for en reen tysk Udvikling og Bestræbelser rettede alene mod Syd, men for Bevarelsen af den Kreds, inden- for hvilken en dansk national og politisk Udvikling er be- rettiget, i saa vidt Omfang, som Retten tillader, og i saa fast og utvivlsom Skikkelse, som tilveiebringes kan. Ogsaa her hjemme har stundom en eensidig Fremhævelse af Oprørernavnet bidraget til for de mindre Indsigtsfulde at fremkalde eller vedligeholde en uklar Forestilling om, hvad der skal opnaaes, medens den paa samme Tid har ladet miskjende Beskaffenheden af den Modstand, vi have for os, og hvad der rører sig hos Befolkningen paa den anden Side. Men ogsaa af de Dannede og ellers Indsigts- fulde beherskes mange saaledes af Tanken om Monarchiets Udstrækning, at de i Betragtningen af Midlerne til at vedligeholde denne ikke tilstrækkelig overveie, om Heel- heden udad ogsaa er en Heelhed indad, om den vil holde sammen. Vistnok er Statens Udstrækning af Vigtighed. Den mindre Stat, ikke at tale om dens Regjerings oftest forholdsviis større Kostbarhed, er mere indskrænket i Be-

tingelserne og Forudsætningerne for Organisation og Udvikling; den har større Vanskelighed ved at gøre sig gjeldende i det Hele og i det Enkelte udad og ligeoverfor andre Stater; den bæres og drives af en ringere Tillid og derved af en ringere Kraft. Men uden at indlade mig paa Undersøgelsen af, hvilke Trin og Afstande der her kunne give et Udslag, indskrænker jeg mig til at kræve det tillige overveiet, at Omfanget for en stor Deel taber sin Betydning, naar ikke en virkelig Eenhed, et Fællesskab af Organer og en Circulation af Livsbevægelsen, en Sammenhængskraft mod det Ydre er tilstede. Er der nu Noget, der hindrer den fuldstændige og inderlige Sammensmeltning (som der for Holstens Vedkommende er ikke blot i Nationalitet, men ogsaa i anerkjendt politisk Stilling og Ret), da modstrider Intet mere Integritetens Bevaring end en Deling af Monarchiet i to tilnærmelsesviis lige betydelige Dele (man tænke paa Holland og Belgien), især naar, som her, den ene Deel har en bestemt og stærk Tiltrækning, staaer (for Holstens Vedkommende) under en legitim Indflydelse udenfra. Der maa just i et saadant Hele, naar det skal blive sammen, være en overveieende fast, indad stræbende Masse, der bestemmer Tyngdepunktet; og denne fremkommer i det Tilfælde, som her omhandles, ved Slesvigs Tilknytning til Danmark ved politisk Forfatning og nationalt Samliv ifølge historisk Ret, saavidt denne gaaer og kan lægges til Grund. Dernæst maa det Folk, der skal give det Monarchie, hvis Heelhed man vil bevare, sin Character og Selvstændighed, ikke paa noget Punkt indenfor det hele Monarchie see sin Continuitet truet eller ophævet, see en Deel af sig selv afskaaret ved en statsretlig og administrativ Grændse. Jeg veed meget vel, at Mange, der have beskæftiget sig

meget længere med Politik end jeg, ikke lægge stor Vægt paa Nationaliteten som Grundlag for Statsorganismen, ja næsten betegne denne Betragtning af Nationaliteten som en tydsk Professor-Opfindelse; men jeg veed ogsaa, at, forsaavidt man ikke forvexler Paastanden om Nationaliteten som det sande indre Baand i det politiske Legeme med Fordringen om de nationale Grændsers absolute Sammenfalden med de politiske eller de sidstes vilkaarlige Rettelse efter de første, eller forsaavidt man ikke, som Tydskerne stundom selv, forvexler Nationalitetens Betydning med Eenheden i Modsætning til Confederationen (i hvilken Henseende man forresten ogsaa ofte høist overfladisk spotter Tydskerne, fordi de tragte efter, hvad Andre allerede have), da kan kun den miskjende Nationalitetens Betydning for den politiske Organisme, der, for ikke at tale om Betragtning af Sagens eget Væsen, aldeles overseer Erfaringens Vidnesbyrd. Politisk Styrke og Fasthed hverken bestaaer eller har bestaaet uden der, hvor een Nationalitet enten udelukkende bærer hele Staten eller dog er dens aldeles overveiende Grundlag, idet, hvad der findes af afvigende Nationalitet, enten er et forholdsviis ubetydeligt Brudstykke (som det Tydske i Frankrig) eller dog foruden i Antal, staaer saa langt tilbage i Culturudvikling og i denne Henseende er saaledes isoleret og afskaaret, at det ikke kan gjøre sig gjeldende (som de irske og kymriske Elementer i Storbrittanien); Rusland holder ved den fastsluttede Hovedstammes Overvægt de modstræbende, indbyrdes adsplittede Bestanddele i tjenende Underordning; i Østerig beherskede den ogsaa i de magyarske og slaviske Lande stærkt indsprængte tydske Befolkning ved Culturens Overvægt de indbyrdes adskilte og fra directe Berøring med det øvrige Europa næsten ude-

lukkede Stammer, dog uden i det Indre at kunne underordne Magyarerne; men ligesom Østerrig aldrig har udviklet en til dets Masse svarende intensiv Kraft (f. Ex. i Sammenligning med Preussen), saaledes have de sidste to Aar noksom viist, hvilken Svaghed det østerrikske Statslegeme bærer i sig, omend for denne Gang den magyariske og den slaviske Stammes Antagonismus, Traditionens Magt og fremmed Hjelp reddede det fra Opløsning. Men hvor forskjelligt vilde Forholdet have været og Udfaldet blevet, hvis de østerrikske Magyarer havde haft en større ikke-østerriksk, Østerrig overlegen Masse af Stammefæller? Vil man altsaa styrke det danske Monarchies Heelhed, da maa man fremfor Alt indrømme den Nationalitet, der bærer dets Selvstændighed og dets Berettigelse til at være et eget Monarchie, hvad der tilkommer den, og ikke ved den politiske Ordning meer eller mindre afløse Noget derfra eller hindre det, der allerede har været i Fare for Undergang, fra at leve op igjen under naturligere Forhold. Det danske Folk har Intet af sig selv at miste, Intet at overlade til tvivlsom Pleie. Det er beklageligt, at Danmarks diplomatiske Personale, saadant som det nu engang er givet og maa bruges, for en Deel, dets øvrige Dygtighed og Hæderlighed ufortalt, ja i en høi Maade anerkjendt, dog er lidet skikket til at lade sig gennemtrænge af denne hele Betragtning og til med indtrængende Varme at gjøre den gjeldende. I Rusland, hvor Nationalitetens Betydning for dets eget Vedkommende høilig erkjendes og hvor det maatte være os saa vigtigt at frembringe en Forestilling om Nødvendigheden af den danske Nationalitets Pleie og Sikkring i videste Omfang for at holde det danske Monarchie selvstændigt udenfor Tydskland, støde vi paa den særegne Vanskelighed, at de russiske Diplomater,

fra Nesselrode af nedad, for en stor Del ere Tydskere, der udenfor Rusland drages af en naturlig Sympathie for Tydskland og ikke let bringes til at tilstaae det lille danske Folks Nationalitet en politisk Betydning, ligesom de heller ikke i deres egen ubetingede Underordning under den russiske Interesse finde en endog blot i fjerneste Maade paalidelig Maalestok for det tydske Elements Forhold til Danmark og dets Interesse¹⁾. Baade Uklarhed og i visse Henseender ligefrem Ugunst og for os farlig Tendents møder os i denne Henseende hos Østerrig. Østerrig har en meget ringe umiddelbar Interesse ved Ordningen af Forholdet imellem Danmark, Slesvig og Holsten; men medens det paa den ene Side ledes af en os gunstig Uvillie mod Forøgelsen af Preussens Indflydelse og Magt, benytter det paa den anden Side Forhandlingerne om den danske Freds Ratification og hvad dermed staaer i Forbindelse, for at fremme sine egne Planer i Tydskland; dernæst er det ligesaaalidet som Preussen frit for deels virkelig at nære, deels for Folkestemningens Skyld at vedkjende sig en vis Iver for Tydskhedens og tydske Rettigheders Udbredelse, helst lige overfor den svageste Nabo; endelig maa det efter Østerrigs hele Politik være det meget imod, at Danmark for sit Vedkommende vil drage en stræng Grændse imellem hvad der hører til Tydskland og hvad der slet ikke hører dertil. Uagtet Statsraadet endnu ikke kjender den af Fyrst Schwarzen-

¹⁾ Anmærkning 1883:

Den slesvigholstenske Udsending i Petersborg 1848, Schleiden, fortæller, at en af den danske Regjering til Rusland afsendt Mand (ikke Gesandten, Baron O. Plessen) i Petersborg havde yttret, at det væsentlige Spørgsmaal ikke var, om der skulde tales Dansk eller Tysk i Kjøbenhavn, men om Monarkiets Sammenhæng.

berg opstillede Udvikling af Betydningen af Forbundsbeslutningen af 17de September 1846, feiler man vist ikke ved at forudsætte, at den ikke vil fornægte den her antydede Character, at den vil fastholde Slesvigs og Holstens nødvendige Forbindelse og Tydsklands deraf følgende indirecte Indflydelse paa og Ret over Slesvig.

Det danske Riges Integritet (i Protocollens Betydning) kan tænkes opretholdt enten under Heelstatens Form eller under Unionens, enten som een politisk Organisme ogsaa i det Indre eller som en udad som Eenhed fremtrædende, tractatmæssig fastsat, ved dynastiske Baand uopløselig befæstet Forbindelse imellem to politiske Organismer, maaske endog imellem tre. Under den absolute Regjeringsform lod Modsætningen imellem Heelstaten og Unionen sig trænge tilbage; Adskillelsen mellem Monarchiets Dele traadte frem i Lovgivningens materielle Forskjel og i Administrationen, og heri viste sig en efterhaanden uddannet og i den nyeste Tid endmere ligefrem sanctioneret, skjøndt ikke til alle Grene gjennemtrængt Tvedeling, som foruden det Tab, den tilføiede den danske Nationalitet i Slesvig, aabenbart modarbeidede Integriteten af Monarchiet og maatte blive den fordærlig, naar det absolute Kongedømme ikke længer kunde bevare sig selv og Magten til at holde Opløsningsbestræbelsen nede. Om Nogen nu troer, at under den constitutionelle Form en virkelig, det danske Monarchie i videste Betydning omfattende Heelstat med en fælles lovgivende Forsamling, saaledes som i Begyndelsen af 1848 tilsigtedes, er mulig eller nogensinde har været mulig, veed jeg ikke; i ethvert Tilfælde er vistnok Antallet af dem, der troe paa den vedvarende Mulighed (uden Tanken paa den absolute Regjering i Baggrunden), meget ringe, og det er neppe nødvendigt at

dvæle ved de uovervindelige Hindringer, der ligge i Holstens Stilling til Tydskland, i Nationalitetens og Sprogets Forskjellighed, i den danske Grundlov, i den Modvillie, som en saadan Plan vilde støde paa fra alle Sider, fra Danmark som fra Holsten. Kun maa det udtrykkelig udhæves, at den sande Heelstat vilde forudsætte en saadan Sammensmeltning, der ikke tillod en vilkaarlig Forstærkelse af Repræsentationen for een Deel af Monarchiet for at opveie Repræsentationen for en anden Deel, og allermindst en Forstærkelse af Holstens og Slesvigs Repræsentation i Forening i Forhold til Danmark; thi derved vilde ligefrem Kongeriget, og det paa en høist ugunstig og upassende Maade, være stillet som det ene Partie ligeoverfor Slesvigholsten som det andet, altsaa Dualismen med Slesvigholsten som det ene Led være optagen i den saakaldte Heelstat; Danmark vilde købe den Ære at give et større Monarchie Navn, med Opoffrelsen af ikke blot Selvstændighed, men Værdighed. Iøvrigt er det klart, at et fra Kjøbenhavn udgaaende Heelstatsproject, naar det mishagede Slesvigholstenerne — og hvordant maatte det ikke være for ikke at mishage dem? —, fra Holsten vilde mødes med en ikke ugrundet Klage over, at det danske Statsraad eensidig havde tiltaget sig Initiativet ogsaa for Holstens Vedkommende. Der bliver da kun Unionen tilbage. Intet berettiger Danmark, om det end ønskede og kunde det, til at paatvinge Holsten et andet Forhold. Hvilke Former der kunde opstilles for Forhandling og Udjevning af unionelle Spørgsmaal og Fællesanliggender og hvilke Modificationer allerede herfor den danske Grundlov (for ikke at tale om den, Regentens Vedtagelse savnende, slesvig-holstenske) maatte modtage, er det ikke her Stedet nærmere at undersøge. Spørgsmaalet bliver da om Slesvigs

Stilling til de to givne Led af Unionen, Danmark og Holsten. Danmark kan og tør for det Første paa ingen Maade tillade et andet og nærmere Forhold i statsretlig Henseende og deraf følgende politisk og administrativ Organisation imellem Slesvig og Holsten end imellem Danmark og Slesvig; enhver nærmere Stilling danner et Slesvigholsten ligeoverfor Danmark og medfører, foruden hvad der ellers tabes, en Svækkelse af Monarchiets Hovedpartie, en Tvedeling med modstræbende Tendentser; det er i det Væsentlige ligegyldigt, om Forbindelsen optræder mere ligefrem som Fællesskab i Lovgivning og Administration, som et aabenbart Slesvigholsten, eller mere skjult, saasom indskrænket til fælles Ministre, medens Lovgivning og den øvrige Administration siges at skulle være adskilte; thi fælles ansvarlige Ministre danne i Virkeligheden nødvendig en politisk Eenhed og stille Slesvig i Unionen paa Holstens Side som Deel af det ene Led; Adskillelsen vilde kun være en besværlig Form. Men Danmark maa nødvendig gaae videre; det kan ikke blive staaende ved dette selvstændige Slesvig som det tredie i Midten stillede Led af Unionen. Ikke blot er en Forbindelse af tre forskellige Stater under een Monarch en høist besværlig og unaturlig Sammensætning, hvorved den politiske Udviklingskraft aldeles svækkes og opløses og Regentens Stilling, der allerede ved et enkelt Unionsforhold er vanskelig, bliver aldeles uholdbar og utaalelig; men der kan fra dansk Side ikke erkjendes at være nogen Grund til at stille det aldrig fra Danmark afløste eller til nogen anden Statsforbindelse knyttede Slesvig, med for en stor Deel dansk Nationalitet, udenfor den danske Rigseenhed og for dets Vedkommende at gaae ind paa et Forhold, der ved Holsten er betinget af ganske andre Grunde. Danmark maa kræve Slesvig

sat i organisk Statsforbindelse med sig selv ved en i høieste Instans fælles Folkerepræsentation, hvormeget der end indrømmes dets Eiendommelighed og hvormeget end det ikkepolitiske Samqvem med Holsten, ja Fællesskab i visse Instituter paa tractatmæssig Grundvold lettes. Danmark maa kræve dette ikke mindre i Heel-Monarchiets end i sin egen specielle Interesse. Naar det ofte er sagt, at Danmark skulde holde paa Holsten ved Hjelp af Slesvig, maa Slesvig selv først politisk og nationalt knyttes saa fast, at det uden Fare for egen Løsrivning kan lade de Baand bestaae, der fæste det til Holsten. Dette er da den eneste Form, hvorunder det danske Monarchies Heelhed baade i sig selv fast og for Danmark selv gavnligen kan opretholdes, saafremt det omstridte Led, Slesvig, skal bestaae aldeles i dets afsluttede Begrænsning og givne Omfang og saaledes knyttes til den ene eller den anden Side uden noget Forsøg paa, just ved Hjelp af Forudsætningen af Monarchiets Heelhed at betage det slesvigske Spørgsmaal Noget af dets Skarphed og paa at udjevne Fordringerne. Endnu være den Bemærkning hensat her, at, forsaavidt der stundom fra en eller anden Side er tænkt paa Holstens mulige Udtræden af det tydske Forbund som en Vending, der vilde lette Løsningen af det slesvigske Spørgsmaal enten ved Constructionen af en Heelstat eller paa anden Maade, forekommer en saadan Udsigt mig saa fjern eller rettere saa usandsynlig og de Forhold, under hvilke den kunde virkeliggjøres, saa uberegnelige, at derpaa for Øieblikket slet ikke kan tages Hensyn. Saalænge et almindeligt tydske Forbund bestaaer, det faae nu hvilken Form det vil, vil det være lige umuligt at bevæge Holsten til at træde ud deraf, fordi Sammenhængen med det tydske Legeme vil overveie enhver

materiel Fordeel, selv om virkelig nogen kunde tilbydes, der var og maatte af Holstenerne selv erkjendes for stor og for uopnaaelig under Forbindelsen med Tydskland. Opløser Tydskland sig i tre Bestanddele, de to store Magter og Mellem- og Smaastaterne, forsaavidt de ikke slutte sig til Preussen, vil naturligvis Hertugen af Holsten af sin særlige holstenske Interesse være opfordret til at gjøre, hvad ogsaa Danmarks Interesse tilraader, at slutte sig til Mellemstaterne. Men deler Tydskland sig i to Dele, den nordlige under Preussens Protectorat, da vil vistnok Hertugen af Holsten have Grund til at søge at bevare en isoleret Stilling, og for Danmark maa dette være saa vigtigt, at det i mine Tanker nødvendigviis maatte søge Holsten løsnet fra sig, saasnart det var stillet under en anerkjendt og berettiget preussisk Indflydelse; men om Midlet til at holde Holsten ude af den preussiske Forbindelse vilde være at søge i en nærmere Tilslutning til Danmark i den politiske Form, tvivler jeg meget; en saadan Bestræbelse vilde meget mere fjerne Holsten; i Virkeligheden vilde jo vistnok et isoleret Holsten støtte sig mere mod Nord.

Men er nu det, som ovenfor betegnedes som det nødvendige Maal for Danmarks Krav og Bestræbelse med Hensyn til Slesvig, naar dette fastholdes i aldeles uforandret Begrænsning, Noget, der kan ventes opnaaet, Noget, der maa forfægtes indtil det Sidste, indtil alle Midler til at opnaae Nogetsomhelst ere udtømte, saa at heller ingen Mulighed for en subsidiair Bestræbelse bliver tilovers? Jeg tvivler derpaa. Denne Tvivl paa Muligheden dele Mange, om end Faa skulde være tilbøielige til med mig næsten at tvivle om Ønskeligheden i Sammenligning med et lidt mere indskrænket Maal. At imidlertid,

naar Umuligheden af at opnaae det her opstillede Maal er given, et mere indskrænket maa søges og vel ogsaa kan findes, derom er, haaber jeg, atter Overbeviisningen mere udbredt.

Jeg vil et Øieblik antage, at en foreløbig Pacification af Holsten og den tilsigtede Forhandling imellem de fra Slesvig, Danmark og Holsten sammenkaldte Mænd indtræder; jeg vil forudsætte, at ved denne Forhandling et Forslag vinder de fleste Stemmer, der i det Væsentlige, omend kun nødtørftigen, tilfredsstiller, hvad Danmark under dette Forhold maa kræve (hvilket forresten er tvivlsomt nok); det er da klart, at Minoriteten, der i ethvert Tilfælde vil blive stor, og det Partie, den repræsenterer, vil, klagende over en vilkaarlig dannet Majoritet, henvende sig til Tydskland, det preussiske eller det østerrikske, og at dette vil erklære Tydsklands Rettigheder (Holstens Ret til Forbindelse med Slesvig) for krænkede ved Forslaget. Danmark vil da atter være henviist til at underkaste Sagen Stormagternes Kjendelse og til at anraabe om deres Bistand mod Tydsklands fornyede Intervention. Men det tør ansees for givet, at de mod os vel stemte Stormagter dog ikke erkjende Danmarks Ret til et fra Holsten adskilt Slesvig og Nødvendigheden af dets faste og inderlige politiske Forbindelse med Danmarks Rige til een Statseenhed for saa ubetinget, at de med Iver og Kraft ville understøtte os ved Gjennemførelsen eller i det Hele optræde for en Afgjørelse, der i de væsentlige Punkter lægger den danske Anskuelse til Grund; tvertimod, de ville bebreide os eensidig Haardnakkenhed og, naar det i deres Øine Væsentlige, Hertugdømmernes dynastiske Forbindelse med Kongeriget, er sikkret, forlange Føielighed mod Tydskland og mod Slesvigholstenernes

Ønsker. Vi befinde os da paa samme Standpunkt som nu, og paa dette kunne vi ikke holde ud. Endnu værre vilde Sagen stille sig, hvis der i den omhandlede Forsamling kun fremkom et Mindretal for en for Danmark antagelig Løsning. Det Sandsynligere er imidlertid, at ingen Pacification af Holsten ved tysk Bistand finder Sted, ingen Forhandling af sammenkaldte Mænd kommer istand. Til selv at betvinge Modstanden i Holsten, om vi end ville og kunne paatage os denne Opgave, ville vi visselig ikke faae en saadan Tilladelse, der sikkrer os mod en fornyet Krig med Tydskland, i det Ringeste den preussiske Deel deraf; endnu mindre vilde Besættelsen indbefatte en indrømmet Ret til alene at ordne Forholdene og afgjøre Spørgsmaalene eller en Evne til at gennemføre og opretholde en paa denne Maade fremkommen Afgjørelse. Det kan da synes, som om Danmark intet Andet vil have at gjøre end enten at opgive Alt, hvad Slesvigs Stilling angaaer, trække Armeen tilbage og selv tilbyde en Fred paa Slesvigholsteinismens Basis, høist med en Personalunion, eller at modtage den Fred, som Stormagterne ville dictere, det er, under Betingelsen af en Personalunion, overlade til Tydskland at foreskrive os, da de ikke ville anvende Vaabenmagt for vor Sag i den Form, hvori vi hidtil have fastholdt den. Der er kun een Vei, ad hvilken der er Haab om at komme ud over dette Dilemma, og den er, idet vi holde paa Noget og det Væsentligste, paa den anden Side at indrømme Noget, hvorved vor Paastand befries fra Skinnen af Haardnakkenhed, hvorved Stormagterne kunne faae en virkelig ny Impuls til positiv Handling, hvorved Modstanden hos Slesvigholstenerne, der visselig ogsaa føle Krigens Tryk, i dette Øieblik i meget høi Grad, kan svækkes og nedstemmes, hvorved Tydskland

kan trække sig tilbage med den Trøst ikke ganske og aldeles at have tabt og opgivet Sagen. Men dette Noget, der skal indrømmes, kan ikke ligge i den Stilling, der gives hele Slesvig til Danmark og til Holsten; thi her kan og maa ikke blive noget Halvt, Uklart, Upraktisk; her er ingen til Enden holdbar Mellemvei imellem et Danmark-Slesvig med Holsten eller et Danmark og Slesvigholsten, omend Begrebet Danmark-Slesvig kan omfatte forskellige Gradationer i Fællesskabet og den partielle Selvstændighed; hvad der opstilles som Mellemtilstand, vil slaæe om til Slesvig-Holsten. Der maa da, naar der virkelig skal komme en Ende paa Striden og en rolig Fremtids-Udvikling imødesees, vælges en anden Udvei. En saadan for Danmark taalelig, i sig selv ikke aldeles ubillig (efter min personlige Følelse vilde jeg, hvis ikke Oprøret og al den dermed forbundne Forurettelse mod Danmark var kommen imellem, sige: billig) Udvei gives der nu i mine Tanker, og jeg troer heller ikke paa nogen Maade, skjøndt det enkelte Gange er antydet, at det er umuligt at komme frem med Forslaget derom og faae det optaget, naar man erkjender Nødvendigheden deraf og vil, skjøndt jeg vistnok indrømmer, at Sagen maa forberedes og indledes, og at det ikke er nok pludselig at udsige Stikordet. Man vil betegne det, hvortil jeg sigter, med et ikke behageligt klingende Navn, hvortil knytte sig meget uklare og ubestemte Forestillinger, Slesvigs Deling; og vistnok gaaer min Mening ud paa, at vi ved en Indskrænkning af vor Paastand i territorial Henseende skulle vinde et rigtigt og klart Forhold for det, vi beholde; dog har Forslaget for mig meget mere Characteren af en, endda ikke absolut, Afstaaelse og Afsondring af et Stykke fra Hovedbestanddelen end af en Deling. Danmark bør, mener jeg, som

Priis for Freden finde sig i, at det sydligste, reent tydske Slesvig i legislativ og administrativ Henseende forbindes med Holsten under Forbehold af den danske Krones Høihedsret og af den saaledes med Holsten forbundne Deels Forbliven udenfor det tydske Forbund og under Betingelse af det øvrige Slesvigs inderligere Tilslutning til Danmark. Hvor Grændsen skal drages, vil jeg ikke her forsøge at afgjøre; at den maa falde sønden baade for Flensborg, det materielle Støttepunkt for Nord-slesvig, den i den lavere Befolkning for en ikke ringe Deel danske og i en endnu større Udstrækning dansk-sindede By, og for Tønder, om muligt ikke lidet sydligere, nede ved Slien, og bringe det, hvad Landbefolkningens Nationalitet angaaer, blandede Mellemslesvig i Forbindelse med Danmark, anseer jeg for en Betingelse for Valget af denne Udvei. Der kan ikke være Tale om en Linie dragen nøiagtig efter den paa mange Steder neppe bestemmelige Sproggrændse, men vel om, under Bestræbelsen for at opgive det Mindste muligt, ved Siden af Hensynet til de bestaaende Inddelinger at lægge Vægt paa den i det endnu ikke fuldstændig uddøde danske Sprog bevarede Erindring om Oprindelsen og paa den dertil knyttede Tilgængelighed for danske Sympathier. En udførlig og udtømmende Udvikling og Prøvelse af Grundene for og imod en Løsning af Stridsspørgsmaalet paa denne Maade skal her ikke forsøges gennemført; det maa være nok at berøre og antyde Hovedpunkterne. Ved Afveiningen af det, der taler for og imod, maa det for Alting ikke glemmes, at Forslaget, hvad end Enkeltmand kan dømme, dog ikke fremtræder som forende til det i sig selv ønskeligste Resultat; det indrømmes aldeles, at Bevarelsen af hele Slesvig, naar den kunde opnaaes

paa en tilfredsstillende Maade vilde være at foretrække; men Sandsynligheden heraf maatte da eftervises under en bestemt Angivelse af, hvad der ansaaes som ueftergiveligt og ufravigeligt med Hensyn til den Form, hvorunder Slesvig kunde ansees virkelig bevaret. Først da bliver et Forslag, der indeholder en Indrømmelse, i det Hele unødvendigt eller i det Ringeste for Øieblikket ubetimeligt, naar der er rimelig Udsigt til at opnaae Alt og ingen Fare for ved yderligere Venten at tabe Alt eller det Meste. Enhver Tanke om Indrømmelse med Hensyn til Grændsen af det Slesvig, der skal knyttes nærmere til Danmark, afvises af Mænd, der forresten i deres Betragtning af det slesvigske Spørgsmaal og vor Sags Stilling staae paa et meget forskjelligt, ja modsat Standpunkt; just derfor kan man ved ikke at ville forsone sig med det Nødvendige arbejde for Noget, der tilsidst vil være En meget haardere at underkaste sig og bære. Paa een Side staae Mænd, der tidligere ikke have tillagt Bestræbelsen for Slesvigs særlige nærmere Tilslutning til Danmark noget Værd eller nogen Berettigelse, idet de billigede den dualistisk sig udviklende Heelstat (Kongeriget og [det vil sige, =] Hertugdømmerne) og troede paa dens Fasthed; for dem har det, naar de see bort fra Oprøret og fra hvad det danske Folk har lidt for at gennemføre et andet Krav, i sig selv ikke noget særdeles afskrækkende at købe hele Slesvig med en halv eller heel slesvigholstensk Stilling, saafremt de ikke indsee, at, hvad der før Krigen lod sig tænke muligt, nu i ethvert Tilfælde er blevet umuligt og uholdbart. Paa en anden Side bekæmpes den her antydede Tanke af Mænd, der forfægte baade Danmarks fuldstændige Ret til og Nødvendigheden af at knytte Slesvig, adskilt fra Holsten, paa det Nærmeste til Kongeriget, tildeels

forfægte den saa ivrigt, at de, hvad Retten angaaer, ikke i den danske Paastand, taget i fuldeste Udstrækning, øine Spor af Eensidighed eller Conflict med indtil en vis Grad berettigede Forhold og Tilstande, men som deels endnu sangvingsk fastholde Haabet om at gennemføre den hele Paastand, deels, uagtet de mistvivle herom, dog heller ville opgive Alt end nogen Deel, enten i fortvivlet Trods eller i den Tanke, at den første Indrømmelse vil igjennem en Række følgende føre til det samme Slutningsresultat, som det da er bedre at tage strax end igjennem nye Kampe at trænges hen dertil. Den sidste mørke Betragtning giver en i ethvert Tilfælde usikker Fremtidsberegning en meget for stor Indflydelse; paa den vrede Fortvivlelses Standpunkt tør man ved at tage Beslutninger om Sager af denne Vigtighed ikke stille sig. I Striden om Slesvig beraabe begge Partier sig paa Historien og Statsretten; men det er den nulevende Slægts nationale Sympathier, Nutidens nationale og politiske Krav, der for en ikke ringe Deel bestemme Fortolkningen af Acterne og Bedømmelsen af Forholdene og skaffe Fortolkningen Indgang, dens Resultater Tiltro og Gyldighed i videre Kredse. Med den fuldelste Overbeviisning om Retfærdigheden og Nødvendigheden af Danmarks Kamp om og for Slesvig i det Væsentlige, kan jeg dog ikke lukke mit Øie for, at den historiske Ret og det statsretlige Forhold, vi gjøre gjeldende, tildeels kommer i Strid med en Folketilstand, som i Aarhundreder har uddannet sig, med en Folkebevidsthed, som den danske Regjering har ladet befæste sig og hvis Krav det er vanskeligt at forsone med hvad vi maae forlange. Det er ikke først fra 1834 af at i det Væsentlige et administrativt Slesvigholsten har bestaaet, som i det sydligste Slesvig, men ogsaa kun der, fra en

fjern Fortid blev baaret af tydsk Nationalitet, og i det sydlige Mellemslesvig (og hist og her videre) efterhaanden destoværre nedtrykkede og overvældede den danske (men saaledes at her Retten til at gribe standsende ind ikke er tabt). Kongeriget Danmark og dansk Væsen er blevet fremmed for Sydslesvig (— kun en Deel af Embedsmændene, de ivrigste Slesvigholstenere, og nogle Soldater lærte Kjøbenhavn at kjende —), og det maa forekomme den Befolkning, der enten er oprindelig tydsk (f. Ex. i Dänischwold) eller hos hvem Mindet om det danske Slægtskab er uddøet, hvis Blik sjelden i vigtige Anliggender og i Samqvemsforhold vendte sig mod Nord, vilkaarligt, at den nu henvises til at see fortrinlig derhen. Den frygter ikke uden al Grund, at dens Andeel i det politiske Liv, der her i Norden vil udvikle sig, kun vil blive ringe, baade formedelst dens egen Ulyst og fordi Betingelserne ville være den ugunstige; og i Sandhed ikke blot de Fanatikere, der ville have Slesvigs hele tydske Befolkning indlemmet i Danmarks Rige, uden at der tages mindste Hensyn til dens Sprog og Nationalitet i det offentlige Liv, men Enhver, der ønsker det danske offentlige Liv et reent og skjønt Præg, en bestemt Character, maa være stræng i Begrænsningen af det tydske Elements Fremtræden deri. Jeg for min Deel kan ikke uden dyb Betyrning og Modstræben tænke paa en Rigsdag, hvor to Sprog skulle være berettigede. Imidlertid vil baade Billighed og Nødvendighed bringe Danmark til, naar hele Slesvig skal sættes i samme Forhold til det og dette Forhold skal være saa nært, som det kan blive, da baade i hele Riget at tilstaae det tydske Element en vis Berettigelse og i Slesvig selv — da man dog ikke kan eller vil vende tilbage til den heelt eller aldeles overveiende tydske

Bestyrelse — at overholde Nationaliteternes lige Stilling og Berettigelse paa en Maade, der baade (hvo kan nægte det ?) vil medføre stor Besværighed og til en vis Grad en administrativ Deling, maaskee, ja sandsynlig, efter ugunstige Grændser, medens Udsondringen af den større Deel af det tydske Slesvig vilde tillade at give Administrationen en overveiende dansk Character, uden at udelukke billigt Hensyn til de tydske Bestanddele, der blive tilbage. Under Erkjendelsen af og Bestræbelsen for at bevare hiin lige Stilling vil imidlertid paa den ene Side fremtræde en Stræben efter at komme tilbage til den tidligere Form, paa den anden Side vil i lang Tid en i sig selv ikke ubeføiet Mistro kræve Foranstaltninger, f. Ex. med Hensyn til den høiere Underviisning og Embedsmændenes Dannelselse, der ikke vilde kunne gennemføres uden Vilkaarlighed og Haardhed og derfor maa undlades. Det danske Rige vil have, ikke en Indblanding af nogle fremmede Bestanddele i sin Befolkning, ikke en blandet Grændsebefolkning, ikke nogle mindre Districter med ganske fremmed Nationalitet — thi alt dette er uundgaaeligt og naturligt —, men en i Forhold til hele Rigets Befolkning ikke ganske liden compact Masse af Undersaatter, der, misfornøiede og uden Kjærlighed for og Deeltagelse i det danske offentlige og folkelige Liv, med Længsel skue hen til den holstenske Nabobefolkning af samme Sprog og Stamme og, hvis en ny Bevægelse og Kamp opstaaer, let ville slutte sig til den og, hvori det Farlige ligger, trække Mere med sig. Danmark vil ligeoverfor Tydskland vedblive at bære Hadet for at beherske et tydsk Land, hvis Tydskhed da i Forestillingen, ligesom hidtil, vil udstrækkes meget længere end den i Virkeligheden gaaer. Intet er vanskeligere og farligere for et ikke stort Folk end at

have til berettiget Medeier af Statslivet en Afdeling af et stort og mægtigt Folk. Denne fremmede Bestanddeel vil bestandig, naar den kun nyder en forholdsmæssig Indflydelse og Hensynstagen, klage over Undertrykkelse og stræbe at fremkalde Indblandingsforsøg. Den vil bestandig staae under Indflydelse af en fremmed Presse; at troe, at vi paa Tydsk kunne i Pressen møde separatistiske Bestræbelser med en kraftig og tilstrækkelig Modvægt, er, i mine Tanker, et aldeles falskt Haab. Naar jeg overveier samtlige disse Hensyn, som maaskee ere fremhævede noget ved Bestræbelsen efter at see det Gode, som indeholdes i det alligevel Nødvendige, men som jeg mener, man ikke kan eller tør frakjende Vægt, forekommer det mig, at Danmark, naturligviis under de ovenfor angivne Forudsætninger, udøver en klog Billighed, naar det søger at udjevne de modsatte, paa Fortiden sig støttende Retspaastande ved at tage Hensyn til de nationale Sympathier og de i nyere Forhold begrundede Anskuelser indenfor den Grændse, inden hvilken det hos den større Deel af Befolkningen hverken tør regne paa Tilbøielighed til eller i det Mindste nogenlunde villig Underordning under en nær Tilknyttelse til det selv. Der er for mig, som jeg allerede har sagt, ikke Tale om en nøiagtig Deling efter Nationaliteterne; tvertimod, da Blandings- og Overgangsdistricter maae findes, maa og skal Danmark, hvis det vælger den her antydede Vei til et Forlig, støttende sig paa sin Ret, holde fast paa disse og slet Intet opgive (— opgive dog kun i den før angivne Betydning —) uden hvad der er reent og ublandet tydsk lige ned til Grunden.

Hos ikke ganske faa Mænd, der baade ønske en Løsning og føle, at den ikke kan opnaaes uden nogen Indrømmelse, fremkaldes Utilbøieligheden til at gaae ind

paa et Forslag i den Retning, som her er angiven, af en, vistnok af en almindelig Respect for det Bestaaende og Overleverede understøttet, Retsfølelse, der stødes ved Forestillingen om en Deling, en Sønderlemmelse af et Land, der fra den fjerne Fortid har udgjort et særeget Hele; idet de selv skye ligesom at forgrube sig paa et, om jeg saa maa sige, historisk individualiseret Legeme af Folk og Land, frygte de tillige for en uovervindelig Modstræben hos Befolkningen i Slesvig. Det turde nu, foruden at vise tilbage til al den Adsplittelse, Slesvig har været underkastet, til dets Mangel paa en selvstændig Historie i nogen Periode, vel være værd at overveie, om ikke den her betegnede Følelse, der i politiske Forhandlinger og ved Fredsslutninger saa ofte har maattet vige for den raa Vilkaarlighed, i dette Tilfælde hefter Blikket for stærkt ved den historisk givne Forestilling i Modsætning til den nuværende Virkeligheds Krav og overseer, at Forslaget, der gaaer ud paa Fraskillelsen af en mindre Deel uden Overrivelse af alle Baand, hvoraf tvertimod mange ville blive tilbage, lægger en Modsætning til Grund, der i de sidste Aar i høieste Grad er kommen til Bevidsthed hos Beboerne. Vistnok vil ikke blot den slesvigholstensksindede Deel af Befolkningen, der ønsker at drage hele Landet til sin Side, være imod Adskillelsen; ogsaa en reent slesvigsk Følelse vil være derimod hos Mange, i forskjellig Grad, og det er vel muligt, at Nogle, der forresten helde til Danmark, ja hænge derved, dog kunne troe i det fuldstændige Slesvig og i Forbindelsen med en betydelig (maaskee overmægtig) tysk Befolkning at have det sikreste Værn mod en Incorporation og Udslettelse af den Eiendommelighed, de ville hevare; men for uovervindelig kan jeg ingenlunde ansee denne Modstræben, der ikke er

uden Modvægt i den samme Befolknings øvrige Følelser, naar man i den hele Ordning af den slesvigske Bestyrelse baade giver Betryggelse mod vilkaarlig Indførelse af Kongerigets Former og Indretninger og gjør den opnaaede Klarhed og Simpelhed mærkelig. Naar man fra en anden Side anfører, at den mindste Deel af Slesvig, der paa nogen Maade afstaaes, vil drage Resten efter sig, fordi Garantierne for Slesvig da falde bort og ingen Grændse kan sættes for Forsøg paa at løsrive andre Stykker, da ville for det Første ved en saadan Indrømmelse af legislativ og administrativ Forbindelse af en Deel af Slesvig med Holsten som den, hvorom her er Tale, Garantierne ingenlunde falde bort, om hvilke vi forresten have erfaret, at de ikke engang ansees for ubetinget at modstride en legislativ og administrativ Forbindelse af hele Slesvig med Holsten; men i det Hele undrer det mig at see tillagt de gamle i den blot dynastiske Politiks Tidsalder givne og derfor (i det Ringeste efter den ene Hovedgarants Fortolkning) mindre stringent affattede Garantier saa stor Værdi og derimod den folkeretlige Sanction, som det nye Arrangement i bestemtere og tydeligere Form vilde faae (ogsaa med Hensyn til vedblivende Grændse for det tyske Forbund), saa liden. Det sikkreste Værn mod nye Løsrivningsforsøg forekommer mig just at ligge i Udskillelsen af den større Deel af det Element, som indeholder Lysten til Løsrivelse, og Fastsættelsen af Grænsen (med Hensyn til Lovgivning og Bestyrelse) der, hvorhen danske Sympathier, omend ingenlunde ublandede, naae, især naar det ved denne Udskillelse bliver muligt at sætte det øvrige Slesvig i et langt nøiere Vexelvirkningsforhold med Kongeriget end ellers. Lader man sig derimod, for at holde paa hele Slesvig aldeles uformindsket, tilfredsstille

ved en Ordning, der er Slesvigholsteinismen modbydelig nok til at vedligeholde en stærk Opposition, men for løs til at en organisk Sammenhæng med Kongeriget kan befastes, frygter jeg, at Slesvig ikke tabes efterhaanden, men er tabt strax, skjøndt det mulig først senere bliver fuldstændig aabenbart. Naar Eidergrændsen opgives, siger man fremdeles, savnes en i militair Henseende holdbar Sydgrændse. Men Eideren danner først da en Grændse af nogen Betydning, naar man har Rendsborg med, og at faae denne Fæstning erkjendt som slesvigsk og udleveret og dernæst saaledes behandlet, at det bliver en for Danmark paalidelig Grændsefæstning, vil efter min fulde Overbeviisning i ethvert Tilfælde blive en Umulighed, saa at der for Danmark ikke bliver Andet tilbage end at arbeide paa, at Rendsborg bliver sløifet som Fæstning, og at søge en nordligere Plads for en dansk-slesvigsk Grændsefæstning. At binde sit Forsvar til en fremskudt Grændsestilling turde vel ogsaa være af tvivlsom Hensigtsmæssighed, naar Talen er om et Forsvar mod en større tysk Magt, og kun imod den vilde (efter Rendsborgs Sløifning) en fast Grændse være af Vigtighed¹⁾. Jeg har oftere hørt fremhævet Vigtigheden af at beholde Frederiksort for at beherske Kielerfjorden og hindre Kiel fra at blive en tysk Orlogshavn; de, der lagde Vægt derpaa, tænkte dog lige-saalidt som jeg paa, at Kongen af Danmark skulde ophøre at være Hertug i Holsten, hvorved han dog vil have nogen

¹⁾ Anmærkning 1883:

I disse Ord vil man allerede finde den Mistro, hvormed jeg altid betragtede Befæstningen af Dannevirke og Tilknytningen af vort første Forsvar til en Stilling, der i militær Henseende var utilfredsstillende ved sin Udstrækning, og hvis Opgivelse eller Tab maatte virke paa en Gang nedslaaende og tirrende paa Nationalstemningen.

Indflydelse paa Bestemmelsen om Kieler Havns Benyttelse. Tænker man sig forresten Holsten stillet under en saadan tysk Indflydelse, at en tysk Orlogsflaade bygges og lægges der, da vil sandelig Frederiksort være et ringe Værn mod Flaaden, naar vi ikke ved Siden kunne stille en Armee, som Tydskland ikke kan tilbagetrænge. Men iøvrigt er det aldeles foreneligt med det Forslag, som her er antydet, ja det kan optages som en Bestanddeel derfor at give den danske Krones vedblivende Landshøihed til Eideren en ydre Betegnelse, at Danmark beholder og med dansk Garnison besætter et fast Punct i den Deel af Sydslesvig, der legislativt og administrativt forbindes med Holsten, med Ret til at give det den Styrke, som ansees nødvendig og ønskelig; og dertil egner sig fortrinlig det ved Soen liggende Frederiksort. Det kan vistnok ikke undgaae Nogen, at Valget af et Forligsgrundlag som det her angivne i Førstningen vil vække Misnøie hos en stor Deel af det danske Folk; denne Misnøie maa man imidlertid underkaste sig og finde sig i, naar man har den Overbeviisning, at den beroer paa en Miskjendelse af, hvad der kan opnaaes, og af det endelige Resultat, der ellers vilde fremkomme. Unægtelig vil det være vanskeligere at overtøye Mængden om Nødvendigheden af den Indrømmelse, der maa gjøres, efter Slaget ved Idsted og efterat vor Hær efter halvtredie Aars Kamp og Anstrengelse atter staaer seierrig paa Dannevirke; den Følelse, der stræber imod, forstaaer enhver Dansk; men det vil være ikke vanskeligt, men umuligt at forsvare, hvis Folket forlokkes med et Gjøglebillede, der skjuler langt større, langt farligere Indrømmelser. Uden Slaget ved Idsted, bekræftet ved Midsunde og Friederichsstadt, vilde et saadant Forligstilbud fra Danmarks Side aldeles ikke have noget Krav

paa at ansees for en Imødekommen; og vi vide, at vor Hær endda ikke har aldeles kunnet befrie Slesvig indtil den yderste Grændse, fordi politiske Hensyn traadte iveien, omend de militaire Hindringer antages beseirede. Nord- og Mellemslesvigs faste og sikke Besiddelse med Forbehold af ogsaa Sydslesvigs statsretlige Grundforhold til den danske Krone vil i Forbindelse med Hævdelsen af de dynastiske Rettigheder til Holsten og fremfor Alt i Forbindelse med Folkets styrkede Kraft og Tillid være et Resultat vel værd den overståndne Kamp. At Gjennemførelsen af den her fremstillede Tanke vil have endog ikke smaa praktiske Vanskeligheder at overvinde, naar Enkelthederne skulle ordnes, negter jeg ingenlunde; men disse ville ved ingen Ordning af de slesvigske Forhold udeblive. En Indvending, hvorpaa sandsynligviis af Adskillige lægges stor Vægt, er, som allerede ovenfor antydte, at det, efterat Delingstanken tidligere engang har været paa Bane og faldt hen, nu ikke er muligt at komme frem med den paa en passende Maade og uden at udsætte os for at skade os selv i andre Henseender, medens det er uvist, om Forslaget fører til Noget. Jeg tilstaaer, at jeg (uden at tale om den ikke ringe Afvigelse fra den Form, hvori Delingstanken tidligere er fremtraadt, eller den, saavidt jeg veed, løse Maade, hvorpaa den et Øieblik i Forbigaaende berørtes) ikke fatter denne Umulighed, saafremt det ikke overhovedet er umuligt for os at optræde med et selvstændigt Forslag eller at forandre Retning, uagtet vi ingen Hjælp faae til at komme frem eller endog blot blive staaende paa samme Punkt i den, der nu udelukkende forfølges. Kommer en Forhandling af sammenkaldte Mænd istand, vil Forslaget meget let ikke blot kunne bringes frem — thi det vil komme frem af sig selv —, men

vinde mere og mere Plads som subsidiair Indstilling, hvorom Partierne samle sig, medens hvert først holder paa sine egne principale Paastande. Kommer en saadan Forhandling ikke istand, da tilbyder, synes mig, Successionsspørgsmaalet, naar det herfra skal fremmes til videre Behandling og Afslutning, en god, næsten nødvendig Anledning til, idet Successionen maa ordnes under Forudsætning af en anerkjendt statsretlig Stilling af Monarchiets Dele, tillige at andrage paa en directere Deeltagelse fra Magternes Side i at fremkalde en Løsning og til at antyde et Forslag, fremgaaet af Danmarks Trang til en Afgjørelse, men som af samme Grund kan regne paa nogen Imødekommelse fra Slesvighølstenernes eller Hølstenernes Side. At nemlig ogsaa der Trangen til Fred gjør sig gjeldende, er i den sidste Tid øiensynligt, og de mislykkede Forsøg paa militaire Foretagender, skikkede til at holde Modet oppe, ville sandsynligviis ved deres Udfald have forøget denne Stemning ikke lidet. Jeg anseer det for muligt, at en Antydning fra Stormagternes Side kan fremkalde Andragender fra hølstenisk Side direct til Hans Majestæt eller til en mæglende Stormagt, nærmest England, som gaae i den her angivne Retning og i den kunne imødekommelse; men i andet Tilfælde maatte Forslaget til en saadan Udjevning efter den herfra givne Antydning udgaae fra Stormagterne, som kommende fra dem, til os og til Hølsen og Tydskland, og, efter foreløbig Antagelse af Grundlaget, gennemføres ved en Forhandling imellem Danmark og Hølsen under kraftig Mægling. Kun den allernødvendigste Satisfaction for Landsherrens Person ved Statholderens Tilbagetræden maatte (foruden Sikkring af Vaabenhvilen og Armeernes Formindskelse) kræves forud; men det vilde være aldeles nødvendigt klart at fastsætte,

hvorledes Forhandlingens Resultat i Holsten skulde gennemføres mod en mulig Modstand af et revolutionært Partie og fornyet Indblanding fra tysk (preussisk) Side holdes ude. Om en ret alvorlig Fremstilling af den absolute Nødvendighed for den danske Armee, saafremt den nuværende Tilstand fortsættes, at opgive den hidtil iagttagne blot defensive Holdning og den ængstlige Respect for Holstens tyske Jordbund endnu, efterat Aarstiden er rykket saa langt frem, kan tjene til at sætte lidt Liv og Bevægelse i Sagen, er vanskeligt at bedømme.

Gjennemtrængt af Følelsen af det Betænkelige og Farlige i Landets Stilling, en Følelse, som jeg veed, at Statsraadets øvrige Medlemmer dele, overtudet om Vigtigheden af, at Statsraadet i et saadant Tidspunkt har et fast Udgangspunkt og Grundlag for den Politik, det tilraader Hans Majestæt at følge, overbeviist for min Deel om Hensigtsmæssigheden af, at Danmark snarest muligt skrider frem ad den ovenfor betegnede Vei, men vel vidende, at jeg her befinder mig i Uoverensstemmelse med andre af Statsraadets Medlemmer, skjøndt i forskjellig Grad, kan jeg ikke tilbageholde det Ønske, at Statsraadet paa det Snarest vil tage under uforbeholden Overveielse og komme til en Beslutning,

- a, om det endnu fremdeles vil holde fast paa en saadan Stilling for Slesvig, der sikkrer dets Forbindelse med Kongeriget som en Deel af Danmarks Rige og udelukker en legislativ og administrativ Forening med Holsten;
- b, om det har Haab om, under Fortsættelsen af en expectativ Politik i samme Retning som hidtil, at opnaae et sligt Resultat og tør paatage sig Ansaret

for i dette Haab at afholde sig fra Forsøg i anden Retning, eller

- c, om det erkjender Nødvendigheden af at optræde med bestemte Forslag, der kunne foranledige Forhandlinger med Udsigt til et Forlig, samt
- d, om det, fordi det under a Opstillede og det under c Forlangte ikke paa anden Maade lader sig forene, vil tilraade Hans Majestæt at indrømme en legislativ og administrativ Forbindelse af den sydligste Deel af Slesvig, under Forbehold af det Heles vedblivende Enhøren under den danske Krones Høihed, med Holsten for derved at opnaae en mere tilfredsstillende Stilling for det øvrige Slesvig til Danmark og en endelig Fred.

Kjøbenhavn, den 13de October 1850.

J. N. Madvig.
